

1981/82:133

Onsdagen den 28 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

18 § Vissa anslag till vuxenutbildning

Föredrogs

utbildningsutskottets betänkanden

1981/82:21 om vissa anslag till vuxenutbildning (prop. 1981/82:100) och

1981/82:22 om anslag till bidrag till folkbildning (prop. 1981/82:100).

Anf. 108 TREDJE VICE TALMANNEN:

Dessa båda betänkanden debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda betänkandena får framställas under den gemensamma överläggningen.

Anf. 109 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I föreliggande betänkande nr 21 från utbildningsutskottet behandlas bl. a. frågan om undervisning för invandrare i svenska språket. Om värdet och betydelsen av denna undervisning råder inga delade meningar. Vi är alla överens om den lagstadgade rätten för invandrare att få denna undervisning liksom om skyldigheten för arbetsgivarna att medverka till att så sker, när invandrarna inte har kunnat tillgodogöra sig undervisningen på annat sätt. Det är således inte mot undervisningen som sådan som vi moderater har reserverat oss i utskottet utan om omfattningen av densamma.

Innevarande budgetår får den lagstadgade invandrarundervisningen i svenska omfatta högst 150 000 studietimmar. Motsvarande uppgift för den undervisning som inte är lagstadgad är 525 000 studietimmar. Totalt är det alltså 675 000 studietimmar. Skolöverstyrelsen har i en rapport hösten 1981 visat att verksamheten för budgetåret 1980/81, då den medgivna omfattningen var densamma som för innevarande år, inte nådde upp till de angivna siffrorna.

Den lagbundna undervisningen omfattade således 136 000 studietimmar mot angivna 150 000, och den icke lagstadgade omfattade ca 450 000 timmar mot beräknade 525 000. Rapporten visade otvetydigt att omfattningen av undervisningen minskat, att det efterfrågade behovet var avsevärt lägre än vad riksdagen utgått från i sitt beslutsfattande. Detta föranleder föredragande statsråd att inför kommande budgetår föreslå en minskning till 125 000 studietimmar för den lagstadgade undervisningen och 500 000 timmar för den övriga.

Ingenting tyder på att omfattningen av undervisningen har ökat innevärande år i jämförelse med föregående. Tvärtom. Erfarenheterna hittills säger att det blir en fortsatt minskning detta år. Invandringen totalt har minskat kraftigt, och någon arbetskraftsinvandring kan man knappast tala om. Kraven och behovet från tidigare hitkomna invandrare när det gäller att få undervisning har uppenbarligen minskat, av erfarenheterna att döma.

Mot den bakgrunden har vi moderater ansett det vara motiverat att göra en ytterligare begränsning av timtalet i förhållande till regeringsförslaget, där f.ö. timtalet för icke lagstadgad undervisning ligger 50 000 timmar högre än vad som förbrukats enligt SÖ:s rapport. Vi föreslår således att timtalen skall vara 115 000 för den lagstadgade undervisningen och 450 000 för den övriga. Dessa förslag har ingenting med någon nedvärdering av undervisningen som sådan att göra. De grundar sig uteslutande på en anpassning av verksamheten till verkligheten, varigenom samtidigt åstadkommes en besparing i statsbudgeten.

Till den lagbundna undervisningen i svenska för invandrare utgår ett högre statsbidrag per studietimme än till den övriga undervisningen. Någon motivering för denna skillnad ges inte vare sig i propositionen eller i utskottsbetänkandet. Enligt vår mening finns inga bärande skäl för att ge den lagbundna undervisningen ett större statsbidrag. Ledarkostnaderna torde vara likvärdiga, administrationskostnaderna likaså, och lokalkostnaderna torde i många fall vara lägre vid den lagbundna undervisningen. Detta talar för att statsbidraget bör vara enhetligt för de två formerna. Vi anser att riksdagen bör ge regeringen detta till känna.

Under många år har statsbidrag utgått till löntagarorganisationernas centrala kursverksamhet. Sedan några år tillbaka omfattas också LRF, Sveriges fiskares riksförbund samt SHIO-Familjeföretagen av denna bidragsgivning. Den innebär att bidrag innevarande budgetår utgår med 100 % till kostnader för undervisning, dock högst 170 kr. per elevvecka, med 75 % till kostnader för deltagares resor samt med 53 kr. per kursdeltagare och kursdag för logi och med 53 kr. för övernattnig. I propositionen föreslås oförändrade villkor för det kommande budgetåret.

Enligt vår mening är det icke försvarligt att i rådande ekonomiska situation låta bidraget utgå i oförändrad form. Det är nödvändigt att åstadkomma en besparing även på det här området. Detta bör kunna ske så mycket mer som de mottagande organisationerna torde vara i stånd att själva svara för en större del av kostnaderna. Den av oss föreslagna besparingen på 25 % av anslaget, utgörande ca 6,7 milj. kr., är på intet sätt oskälig under rådande

omständigheter. Detta anslag finansieras helt genom medel som inflyter från vuxenutbildningsavgiften. Av tekniska skäl föreslår vi att det sparade beloppet föres till anslaget Bidrag till folkbildningen, vilket behandlas i utskottets betänkande nr 22, varigenom den del av detta anslag som inte finansieras genom vuxenutbildningsavgiften kan minskas med motsvarande belopp.

För de socialdemokratiska ledamöterna råder inga hämningar när det gäller att öka samhällets och därmed skattebetalarnas kostnader. Det här anslaget, liksom snart sagt alla anslag i hela statsbudgeten, plussar man därför friskt på. Här rör det sig om ytterligare 5 milj. kr. utöver regeringens förslag, som socialdemokraterna tycker att de bidragsmottagande organisationerna är i stort behov av under rådande samhällsekonomiska villkor. Den för skattebetalarna ödesdigra socialdemokratiska frikostigheten med deras pengar kan vi moderater naturligtvis inte ansluta oss till. Det är således fullkomligt självklart att vi yrkar avslag på det socialdemokratiska överbudet.

I betänkandet nr 21 har vi också reserverat oss för en minskning av anslaget till kontakttolkutbildning med 2 milj. kr. Verkligheten är den att det råder ett överskott på kontakttolkar, vilket framgår av en undersökning som SÖ, invandrarverket, kommerskollegium samt UHÅ står bakom. Denna undersökning vittnar också om att det föreligger ett stort behov av kvalificerade tolkar. Enligt vår mening är det då naturligt att satsa på vidareutbildning av redan utbildade kontakttolkar i stället för att nu utbilda fler. Det är angeläget att tillgången på av kommerskollegium godkända tolkar blir bättre. Utskottsmajoriteten hänvisar i sitt yrkande om avslag på vårt krav till att regeringen inlett en översyn, som syftar till att belysa behovet av och tillgången på tolkar. Som jag redan nämnt föreligger en omfattande undersökning, som visar hur det förhåller sig, och utskottsmajoritetens ställningstagande innebär därför enbart att överskottet på kontakttolkar ytterligare kommer att öka.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 3 och 4 från moderata samlingspartiets ledamöter vid utbildningsutskottets betänkande nr 21.

Eftersom också utbildningsutskottets betänkande nr 22 angående anslag till folkbildning skall behandlas vid detta tillfälle övergår jag nu till att något beröra de till detta betänkande fogade moderata reservationerna.

I reservation nr 1 har vi följt upp vårt yrkande i reservation nr 3 till utbildningsutskottets betänkande nr 21. Vi föreslår således att 6 744 500 kr. från vuxenutbildningsavgiften tillförs anslaget Bidrag till folkbildningen, varigenom den del av detta anslag som inte finansieras av vuxenutbildningsavgiften kan minskas med motsvarande belopp. Härigenom åstadkommer vi en besparing på den del av statens kostnader som ej berörs av vuxenutbildningsavgiften.

I reservation nr 2 följer vi därtill upp vårt motionskrav om oförändrade schablonbidrag per studietimme och oförändrat tilläggsbidrag när det gäller samhällsinriktade cirkelstudier. Föredragande statsråd konstaterar att rap-

Onsdagen den
28 april 1982

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

porter om studieverksamhetens omfattning innevarande år tyder på en minskning med ca 5 %. Man antar att denna minskning bl. a. beror på att studieförbunden under senare år har tvingats ta upp högre deltagaravgifter än tidigare och tar detta till intäkt för att till statsbidraget per studietimme föra över de medel som sparats genom den minskade volymen, varigenom timbidraget kan höjas. Statsrådet föreslår att det högre bidraget höjs från 80 kr. till 87 kr. och det lägre från 25 kr. till 27 kr. Vidare föreslås att tilläggsbidraget för samhällsinriktad verksamhet höjs med 2 kr. till 10 kr. per timme.

Givetvis beklagar jag att cirkelverksamheten visar en nedgång. Den har en stor och viktig uppgift att fylla i vårt samhälle, och det är för mig fullkomligt självklart att den skall vara föremål för samhällets stöd. Detta sker också i avsevärd omfattning. Naturligtvis kan vi tycka att det vore bra med höjda anslag även på det här området liksom vi tycker det på så många andra områden, där vi av samhällsekonomiska skäl har tvingats säga nej till höjningar. Men verkligheten har visat oss att det är nödvändigt att vara återhållsamma med samhällets utgifter, om vi skall kunna komma till rätta med våra ekonomiska bekymmer. Därför krävs det att vi tar till vara de sparmöjligheter som står till buds.

Det nya statsbidragssystemet har ännu inte varit i kraft ett helt år. Det är därför enligt min mening för tidigt att dra några tvärsäkra slutsatser om dess effekter. Dem får vi återkomma till senare. Det kan inte vara rimligt att ha några månaders erfarenheter såsom skäl för att höja timbidraget i en tid, när vi måste vara försiktiga med nya åtaganden. Därför yrkar vi moderater avslag såväl på höjningen av schablonbidragen som på höjningen av tilläggsbidraget för samhällsinriktad verksamhet.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna från moderata samlingspartiets ledamöter.

Till utskottsbetänkandet finns också fogade två särskilda yttranden. Som var och en kan se är de till sak och innehåll ganska lika.

När utbildningsutskottet föregående år diskuterade villkoren för det nya statsbidragssystemet, var vi till en början eniga om det berättigade i att i vissa fall medge att en cirkelsammanskomst skulle få omfatta fyra timmar i stället för föreslagna tre. Det gällde främst den arbetsplatsinriktade verksamheten samt inom den estetiska sektorn. Tyvärr sprack plötsligt enigheten, och undantaget från tretimmarsregeln kom att omfatta endast studiecirklar i glesbygd och studiecirklar på arbetstid. Beslutet mottogs med betydande bestörtning i studieförbundsvärlden, där man med rätta insåg de svårigheter det skulle föra med sig.

För mig är det naturligtvis mycket glädjande att kunna konstatera den tillnyktring som har ägt rum på det här området från ett par socialdemokraters sida. Innehållet i motionen 582 inger onekligen förhoppningar för framtiden. I konsekvens med vad jag tidigare har anfört om att statsbidragssystemet måste verka i åtminstone ett helt år innan man tillgriper förändringar, har jag avstått från att yrka bifall till denna motion. Givetvis hoppas jag på en bred uppslutning till ett kommande år bakom det mycket

rimliga kravet att cirkelsammankomsterna kan få omfatta fyra timmar, där klart uttalade skäl föreligger.

Nr 133

Onsdagen den
28 april 1982

Anf. 110 MARIE NORDSTRÖM (fp):

Herr talman! I betänkandet 1981/82:21 från utbildningsutskottet behandlas vissa anslag till vuxenutbildningen.

Under punkterna 1, 2 och 3 finns inga reservationer, varför jag går direkt till punkt 4, mom. 1 och 2. Där finns en reservation av Hans Nyhage m. fl. angående undervisningen för invandrare i svenska språket. Moderaterna anser dels att det är principiellt felaktigt med en högre timkostnad för den lagbundna undervisningen än för s. k. övrig undervisning, dels att riksdagen bör anvisa ett förslagsanslag på 103 627 000 kr. i stället för 112 127 000 kr. som regeringen och utskottet föreslagit.

Utskottsmajoriteten anser att, även om invandringen enligt preliminära beräkningar minskat, behovet av undervisning i svenska för invandrare inte minskat. Utskottet anser att det är av stor vikt att ge invandrarna goda kunskaper i svenska. Detta har vid flera tillfällen diskuterats i utskottet. Utskottet är inte berett att göra en ytterligare minskning utöver den som föreslås i årets budgetproposition.

Dessutom är SFI-utredningens betänkande och remissvaren på detta under beredning i regeringskansliet. Under sådana omständigheter är det ju praxis att inte göra några större förändringar.

Jag yrkar bifall till punkterna 1, 2, 3 och 4 i utskottets hemställan och avslag på reservation 1 av Hans Nyhage m. fl. under punkt 4.

När vi kommer till punkt 5 om bidrag till viss central kursverksamhet går meningarna i utskottet isär. Den numera inte så ovanliga situationen har uppstått att socialdemokraterna vill ha mer pengar och att moderaterna vill skära ned. Mittenpartierna företräder en mer realistisk linje.

Föredragande statsrådet säger i budgetpropositionen att den ram som fastställts för innevarande budgetår bör tillämpas även under budgetåret 1982/83. Det bör ligga på skolöverstyrelsen att för budgetåret 1982/83 tilldela löntagarorganisationerna, Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation-Familjeföretagen statsbidrag för högst lika många kurser som de har redovisat för budgetåret 1980/81.

Det i budgetpropositionen föreslagna anslagsbeloppet måste enligt folkpartiets och centerns mening accepteras i det statsfinansiella läge som nu råder. Vi menar att vi kan klara verksamheten med den nu föreslagna nivån.

Jag yrkar alltså avslag på punkt 5 i utskottets betänkande.

Vi är från mittenpartierna inte heller beredda till de ytterligare nedskärningar på 25 % av det i budgetpropositionen föreslagna anslaget som föreslås från moderat håll, och jag yrkar alltså avslag på reservation 3.

Vi föreslår från centern och folkpartiet att riksdagen godkänner att anslaget av besparingsskäl i fortsättningen finansieras genom medel som inflyter från vuxenutbildningsavgifter. Dessa medel utgör drygt 26 milj. kr.

Under punkt 5 yrkar jag bifall till reservation 2 från centern och folkpartiet med Christina Rogestam som första namn.

Under punkt 6, Bidrag till kontakttolkutbildning, föreslås i budgetpropositionen en ändring av nuvarande sätt att dimensionera utbildningen. Enligt förslaget skall kontakttolkutbildningen under budgetåret 1982/83 få omfatta högst 180 000 studietimmar, och SÖ skall fördela timtalet på resp. studieförbund och folkhögskola.

Med hänvisning till att regeringen har uppmärksammat diskussionen och synpunkterna som förekommit kring tolkutbildningen och inlett en översyn yrkar jag avslag på reservation nr 4.

Anf. 111 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! I motion 1981/82:584, som behandlas i utbildningsutskottets betänkande nr 22, gör vpk gällande att den borgerliga regeringen i sin praktiska politik frångår den av en enig riksdag antagna statliga kulturpolitiken av 1974. Vi har därvid anfört en rad exempel som styrker vårt påstående. Det gäller i hög grad begränsningen av anslagen, men även underlåtenheten att uppmuntra de nya kvaliteter på kulturområdet som sprungit fram ur enbart målformuleringarna i 1974 års kulturbeslut. Vi noterar också vad vi kallar en förtroendeklyfta mellan departementet och det statliga kulturrådet liksom en rad andra krafter som i samhället arbetar enligt de gemensamma riktlinjer som skall gälla för kulturpolitiken.

Vpk är inte ensamt om att framföra denna kritik. Den kommer också från studieförbunden, från centrumbildningarna och från många organisationer och kulturarbetare landet runt.

Det är utan tvivel så att 1974 års kulturpolitiska beslut skapade positiva möjligheter för det folkligt förankrade kulturlivet att utvecklas. Således innebar inrättandet av det statliga kulturprogrambidraget att studieförbund och ideella organisationer i allmänhet erhöll ekonomiska möjligheter att bli kulturarrangörer utan att vara helt hänvisade till institutionerna. Det blev också en stark ökning av kulturprogrammen inom föreningslivet. Nya möjligheter öppnades att komplettera studiecirkelverksamheten med varierande former av kulturaktiviteter. 5 244 program 1974/75 och 94 363 program 1979/80 är talande siffror. Men även studiecirkelnas antal ökade kraftigt under hela 1970-talet. Det rör sig om 73 %, och de s. k. kulturcirkelnas ökade från 1970/71 till 1978/79 med hela 113 %.

Men såväl antalet kulturprogram som antalet studiecirkelar upphör att öka fr. o. m. verksamhetsåret 1980/81.

Från vpk gör vi gällande att detta kraftiga trendbrott har ett klart samband med den negativa behandlingen av anslagen till folkbildningsverksamheten. Det gäller i första hand staten men även landstingen och kommunerna, där man ofta med åberopande av finansiella skäl följt det statliga mönstret. Kulturen drabbas först av "svångremmen".

Herr talman! I ett läge då de kommersiella krafterna mer än någonsin exploaterar massans kulturbehov och bokstavligen ger folket stenar i stället för bröd, borde de folkrörelse- och folkbildningsanknutna kulturaktiviteter-

na vara på motoffensiven och inte på defensiven.

De fria grupperna, studieförbunden och det folkrörelseanknutna kulturarbetet över huvud har under de senaste åren genom delvis nya grepp och ofta genom samarbete med professionella kulturarbetare verkat som pådrivande krafter till samhällsförändringar. Det kan ha gällt bildande av skrivarverkstäder och skrivarklubbar, aktivering av amatörverksamhet inom musik, teater, film och foto eller olika former av konstutövning. Det kan ha gällt teaterspel, utställningar och festivaler där ibland hela bygder dragits in i ett fruktbart kulturarbete. Självfallet har sådant folkförankrat kulturarbete en stor betydelse i kampen just mot det kommersiella utbudets folkfördummande effekter.

Det gäller också förankringen av demokratin mot samma kommersiella krafter. I en tid då exempelvis opinionsbildningen alltmer tenderar att övertas av reklambyråer, ibland t.o.m. världsomspännande sådana, som rent vetenskapligt attackerar marknaden – som man kallar det – med de mest sofistikerade och beräknande påverkansmetoder, är folkbildningens och folkrörelsernas roll avgörande också för demokratins försvar. Det jag tänker på är den berömda SAF-kampanjen, om vilken program i radion har informerat, något som har gett kännedom om denna koppling av opinionsbildningen till stora omfattande reklambyråer. Detta gäller faktiskt en opinionsbildande fråga, för att säga något ytterligare om SAF-kampanjen, om kollektiv kapitalbildning och demokrati i näringslivet. Borde inte den frågan vara ett ämne för hela Folkrörelsesverige? De folkliga bildningsorganisationerna kunde driva frågan på ett seriöst sätt, så att alla ideologier fick brytas mot varandra i en hela folket omfattande debatt. I stället har vi även här fått en linje som innebär att man använder sig av skall vi säga primitiva reklamargument vid opinionsbildningen i en för folket så viktig fråga.

Herr talman! Jag har velat nämna detta som exempel på vad som håller på att inträffa i de frågor som rör opinionsbildningen.

Det är enligt vpk:s mening kulturellt livsfarligt att i dagens läge försvaga och försämra folkbildningsarbetets möjligheter och resurser som nu sker. Näringslivets profitörer och ideologimakare går in i det vakuum som bildas vid en hårt neddragen kulturpolitik. De är då många gånger utklädda till vänliga sponsorer. Även kulturutskottet medger att det finns problem med det nya bidragssystemet vad gäller kulturverksamhet i folkbildningen, men delar förstås inte vår uppfattning att tiden är inne att utvärdera 1974 års kulturpolitiska beslut.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till motion 1981/82:584.

Anf. 112 KERSTIN GÖTHBERG (c):

Herr talman! Riksdagen beslutade så sent som 1981 om ett nytt statsbidragssystem för folkbildningen. Det består i princip av två delar, dels ett bidrag till kulturverksamhet inom folkbildningen, dels ett bidrag till studiecirkelverksamheten. Utöver det finns vissa speciella bidrag, t. ex. till organisationsomkostnader och uppsökande verksamhet i bostadsområdena.

Onsdagen den
28 april 1982

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Det råder stor samstämmighet om folkbildningsarbetets värde och vikt, och det är glädjande att konstatera. Det framgår också av det betänkande vi nu diskuterar. Till det är endast två reservationer från moderata samlingspartiet fogade.

I reservation nr 1 vill man minska anslaget till vuxenutbildningen genom att överföra en del av de resurser som kommer in genom vuxenutbildningsavgiften till folkbildningsområdet. Det förslaget har redan kommenterats av Marie Nordström, så jag nöjer mig med att yrka avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2 vill inte moderaterna vara med och öka schablonbeloppet till studiecirkelverksamheten. Det nya statsbidraget består av ett högre belopp – 80 kr. per timme – och ett tak har satts vid 6 725 000 timmar. Vi har också ett lägre belopp på 25 kr. per studietimme. Dessutom finns vissa tilläggsbidrag.

Förra året minskade studiecirkelverksamheten, och därför har statsrådet föreslagit att antalet timmar med det högre bidraget skall minskas med 5 %, vilket utskottet ställt sig bakom. De på detta sätt frigjorda resurserna skall enligt propositionen användas för att höja schablonbidraget. Utskottsmajoriteten har ställt sig bakom även detta förslag. Ett förverkligande av förslaget skulle innebära att man i dag när det gäller det högre bidraget kommer att få 87 kr. i stället för 80 kr. Det lägre bidraget kommer att höjs från 25 kr. till 27 kr. Vidare föreslås att tilläggsbidraget till samhällsinriktade cirklar höjs från 8 kr. till 10 kr. per studietimme.

Det är klart att dessa områden, liksom andra inom samhällssektorn, har fått vidkännas besparingar. Därför tycker utskottsmajoriteten att detta tillvägagångssätt är riktigt, eftersom det i sin tur kan motverka stigande avgifter för deltagarna i studiecirklar.

Vpk har i sin motion två yrkanden.

I det ena yrkandet vill man, som vanligt skulle jag vilja säga, skjuta till ytterligare medel till verksamheten. Det är naturligtvis mycket lätt att i detta sammanhang, som i så många andra, komma med överbud när det gäller ekonomiska satsningar. Det är enkelt när man befinner sig i det läget att man aldrig behöver ta ansvar för den ekonomiska situationen.

I det andra yrkandet begärs en parlamentarisk kommitté med uppgift att utvärdera 1974 års kulturpolitiska beslut och att föreslå vidare åtgärder.

I detta betänkande behandlar vi en liten del av kulturpolitiken. Kulturutskottet, liksom utbildningsutskottet, anser att vi när det gäller stödet till kulturverksamheten inom folkbildningen har mycket liten erfarenhet av hur det hela fungerar, eftersom denna form av bidrag existerat under endast ett år. Utskottet finner därför inte någon anledning att göra några uttalanden i denna fråga.

Hans Nyhage tog upp de två särskilda yttrandena angående högsta antal studietimmar per studiecirkelsammanskomst. När utskottet fattade beslutet om en ändring av statsbidragsgivningen till folkbildningen var vi överens om att utöka antalet studietimmar till fyra. Fyratimmarsregeln skulle gälla bara i fråga om studier på arbetstid och i glesbygd.

Jag har full förståelse för att just vissa estetiska cirklar kan erfara att det blir negativa effekter för verksamheten. Men för det första har det förflutit så kort tid sedan vi fattade det här beslutet, och för det andra är det ingenting som säger att man inte kan hålla på fyra timmar, även om det inte är möjligt att få ut statsbidrag för mer än tre timmar. När det gäller de estetiska cirklarna är det väl också mycket svårt med gränsdragningen. Vilka cirklar skall vara berättigade att ha fyra timmar som beräkningsgrund och för vilka skall tre timmar gälla som gräns?

Till sist, herr talman, skulle jag vilja uttrycka min glädje över att utskottet enligt ställt sig bakom förslaget att nu permanenta den uppsökande verksamheten i bostadsområdena. Det här är ju ett mycket viktigt område. Genom den uppsökande verksamheten når man grupper som man annars inte skulle nå: invandrarkvinnor, lågavlönade, över huvud taget människor som har ett enormt stort behov av det som cirkelverksamheten kan ge, men som inte själva kan skaffa sig utbildningen.

Med det sagda skulle jag vilja yrka bifall till hemställden i utbildningsutskottets betänkanden nr 21 och nr 22 utom vid punkt 5 i utskottets betänkande nr 21, där jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 113 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Kerstin Göthberg liksom tidigare Marie Nordström berörde anslaget till vissa organisationers centrala kursverksamhet. Kan Kerstin Göthberg ge mig ett enda skäl till att inte dessa organisationer själva skulle kunna svara för en större del av kostnaden för sin egen kursverksamhet i ett besvärande ekonomiskt läge?

Vidare vill jag fråga: Vilka bärande motiv finns för att nu, när statsbidragssystemet ännu inte hunnit verka ett helt år, föreslå höjningar av schablonbidraget för studiecirkeltimmarna?

Kerstin Göthberg berörde också de särskilda yttrandena och sade att det inte finns några hinder för att arbeta i en cirkel i fyra timmar. Det gör det förvisso inte, men för den fjärde timmen får man ingen ersättning från samhällets sida. Verkligheten är nu att cirklarna i stället för att omfatta fem gånger fyra timmar, som vi föreslog förra året, dvs. 20 timmar, pågår i sju gånger tre timmar, dvs. 21 timmar. Det ställer sig mer kostsamt för samhället än det system vi föreslog.

Jag kan vidare inte se att svårigheterna att dra gränser är särskilt stora. Skolöverstyrelsen har en särskild gränsdragningsnämnd, vars uppgift just är att avgöra hur man skall förfara när det gäller statsbidragsberättigade studiecirklar.

Anf. 114 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kerstin Göthberg påstår att vi inte har något ansvar för ekonomin, men vi har faktiskt gjort en alternativ totalbudget, där vi inkluderar de kostnader som skulle bli följden om denna motion bifalls. De skall klaras inom ramen för vårt förslag om den totala ekonomin här i landet.

I en krissituation är det synnerligen angeläget att vidmakthålla den verksamhet det här är fråga om: folkbildningsverksamhet och studiecirkelverksamhet. Mina egna erfarenheter från t. ex. glesbygden visar att just i en krissituation behöver människor komma tillsammans. Då behöver man känna solidaritet, då behöver man mer än någonsin folkbildningsarbetet. Det riktas också till eftersatta grupper: barnen, arbetarna, låginkomsttagarna och, som jag nyss sade, glesbygdsfolkarna. Det är därför vi måste prioritera folkbildningen – för att den vårdar sig just om de grupper som har det svårt.

Kerstin Göthberg skall inte påstå att vi inte har erfarenhet. Det har vi. Våra medlemmar och organisationer är aktiva och verksamma på ett nära nog föredömligt sätt när det gäller folkbildningsarbetet. Det bekräftar vår verksamhet.

Beträffande målsättningen inom kulturpolitiken vill jag påpeka att det är nödvändigt att nu få den preciserad från regeringens sida. Det är verkligen häpnadsväckande när moderaterna springer ifrån de mål som blev fastställda 1974. Med den uppföljning som vi föreslår skulle man kunna kartlägga vad som har uppnåtts och var man befinner sig när det gäller kulturpolitiken i dag.

Kulturutskottet säger att man skall låta kulturrådet sköta den uppföljningen. Jag skulle då vilja ställa frågan: Hur skall kulturrådet, som har stora problem med att pruta verksamheten med 1,5 miljon och som måste banta sin utredningsverksamhet över huvud taget – man har ambitiösa planer på att göra utredningar men måste banta dem för att man inte har resurser att klara dem – kunna sätta människor på att göra en uppföljning av situationen på hela kulturpolitikens område? Det tror jag inte är en lösning.

Anf. 115 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! Till Hans Nyhage skulle jag vilja säga att både vuxenutbildningen och folkbildningen gäller grupper som är lågutbildade och som har ett mycket stort behov av att tillgodogöra sig den här möjligheten till vidareutbildning och fortbildning. Det är väl inget tvivel om att även det här området har fått vidkännas besparingar! Den minimala – det skulle jag vilja påstå – ökning som förändringen från 80 till 87 och från 25 till 27 innebär ligger egentligen bara i linje med kostnadsutvecklingen. Vi anser att det på det här området finns ett stort behov, och det är vi villiga att satsa på.

Till Sven Henricsson vill jag helt kort säga att det väl i det här läget är litet förmätet att begära en utredning om huruvida vi har uppfyllt målen för 1974 års kulturpolitik. Vi diskuterar ju just nu bara en liten del av kulturpolitiken, och en del som bara för ett år sedan fick en ny utformning, nämligen kulturverksamheten inom folkbildningsarbetet. Som kulturutskottet och utbildningsutskottet säger har vi så liten erfarenhet av just den delen av verksamheten att det inte finns någon anledning att i dag förorda någon form av utredning.

Anf. 116 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Påstår verkligen Kerstin Göthberg att den centrala kursverksamhet som bedrivs av löntagarorganisationerna och vissa näringslivsorganisationer vänder sig till de lågutbildade? Den frågan skulle jag mycket gärna vilja ha svar på.

På vilka andra områden inom statsbudgeten höjer man statsbidraget med nära nog 10 %, som sker enligt det förslag som regeringen framlagt om en höjning av schablonbidragen till studiecirkelverksamheten? På vilka andra områden gör man det?

Anf. 117 SVEN HENRICSSON (vpk) replik:

Herr talman! Vi har föreslagit en uppföljande undersökning av 1974 års kulturpolitiska beslut, Kerstin Göthberg. Det finns goda skäl att göra det, eftersom så stora avsteg har gjorts från detta beslut enligt vad man preliminärt kan se.

Nu säger Kerstin Göthberg att vi har anledning att först se hur det folkbildningsbeslut som fattades i fjol verkar. Men till det kan sägas att man redan nu ser att det har gjorts stora och betydande misstag i fjolårets beslut. Anslaget till exempelvis kulturverksamhet i folkbildningen, som det heter, har haft dåliga effekter på verksamheten i studieförbunden. Det har slagit mot den studiecirkelverksamhet som man tidigare och traditionellt har bedrivit. Det har slagit så att om man har bedrivit en studiecirkelverksamhet i kulturella ämnen som sedermera har gått över i övningar och i t. ex. teaterföreställningar eller konserter har man inte fått räkna detta som en fortsättning på studiecirkeln, utan man har blivit hänvisad till det anslag som heter kulturverksamhet i folkbildningen. Och detta är i sin tur begränsat – det är satt ett tak för det, vilket verkar hämmande på utvecklingen av kursverksamheten i folkbildningen. Vi menar att det finns goda skäl att analysera detta och även i det avseendet ta ställning till erfarenheterna från det år som har gått.

Anf. 118 KERSTIN GÖTHBERG (c) replik:

Herr talman! I likhet med statsrådet och utskottsmajoriteten anser jag att anslaget till vuxenutbildning och folkbildning är viktigt, därför att det i första hand vänder sig till grupper som är lågutbildade. Till skillnad från moderaterna, Hans Nyhage, anser vi det därför viktigt att satsa på detta, även om det inte är några stora satsningar som görs.

Tredje vice talmannen anmälde att Hans Nyhage anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 119 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I betänkandena om vuxenutbildning och folkbildning har inte gjorts några större förändringar av propositionens förslag. I fråga om stödet till den centrala kursverksamheten föreligger dock skilda uppfattningar, vilket också har framgått av diskussionen. Socialdemokraterna står här

för majoritetens skrivning, och jag skall passa på tillfället att nu yrka bifall till utskottets hemställan på den punkten. Mittenpartierna har biträtt föredragande statsrådets förslag om ett belopp på drygt 25 milj. kr. till denna verksamhet, medan moderaterna föreslår en prutning av beloppet med hela 6,7 milj. kr. De två reservationerna yrkar jag alltså avslag på.

Vi fattade förra året beslut om nya regler beträffande folkbildningen. Någon utvärdering av konsekvenserna för verksamheten av de nya villkoren har vi naturligtvis ännu inte kunnat ta del av, och därför är det svårt att här ta någon konkret ståndpunkt. Hans Nyhage gjorde det i ett avseende, nämligen när det gällde antalet timmar för viss del av cirkelverksamheten.

Här skall vi kanske vara rättvisa och säga att förslaget föregående år väcktes av den anledningen att man inte hade några bra kontrollmöjligheter. Därför var det svårt att gå med på andra timal än de som redan gällde på denna punkt. Efter en utvärdering får vi kanske anledning att göra andra ställningstaganden. Vi får hoppas att vi då kan finna sådana kontrollmöjligheter att vi kan biträda studieförbundens önskemål.

Egentligen är dessa betänkanden allvarliga från en helt annan synpunkt, nämligen de moderata anloppen på vuxenutbildning och folkbildning i stort. Det är egentligen för att påvisa detta som jag har begärt ordet.

De borgerliga partierna gör anspråk på att efter valet skriva ett regeringsprogram, och eventuellt kommer de att lyckas med detta. På den här punkten är då frågan: Skall de moderata ståndpunkterna gälla vad beträffar neddragningen av anslagen till vuxenutbildningen och folkbildningen eller skall möjligen mittenpartierna stå på sig, som de i stort sett har gjort i de betänkanden som i år föreligger? Eller skall det bli något mellanting mellan moderata ståndpunkter och mittenståndpunkter?

Jag tror att det är viktigt att vi understryker det här vid behandlingen av frågan om anslagen till vuxenutbildning och folkbildning. Vilken framtid erbjuds, vilka villkor kommer att gälla för de hundratusenden som är beroende av vuxenutbildningen och som det är så angeläget att få i vuxenutbildning och i folkbildning över huvud taget?

Hans Nyhage var i sina inlägg här tidigare inne på den socialdemokratiska generositeten, som inte ser några gränser när det gäller att bevilja anslag. Moderaterna säger att verksamheten har gått ner när det gäller vuxenutbildning, när det gäller tolkutbildning och när det gäller folkbildning. Därför kan vi dra ner på anslagen, menar de.

Man ställer aldrig på moderat håll frågan: Varför går verksamheten ner? Varför är färre människor med i invandrarundervisningen? Varför är färre människor med i folkbildningen? Kan det bero på att det allmänt inom industrin är en våldsam neddragning av antalet sysselsatta? Det spelar naturligtvis en roll.

För oss socialdemokrater är detta en stor fråga, och vi avser att se till att industrisysselsättningen ökar igen. Då blir naturligtvis behovet av utbildning också av invandrare större igen.

När det gäller folkbildningen sade jag att vi får invänta utvärderingen. Men förmodligen har man även på det området ökade kostnader för deltagandet,

och det måste vi också se till att korrigera. Då är det inte mindre anslag, prutningar, som det handlar om, utan det gäller att slå vakt om anslagen och kanhända öka dem.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i båda betänkandena.

Anf. 120 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Helge Hagberg behöver inte vara ett dugg orolig för de diskussioner som skall föras mellan de borgerliga partierna inför en kommande regeringssamverkan. De förhandlingarna får föras helt mot bakgrund av det faktiska valresultatet. Det får visa var positionerna ligger i väljarnas synpunkter på svensk politik.

Hur kommer för övrigt socialdemokraterna att förhålla sig gentemot kommunisterna, om socialdemokraterna inte själva skulle erhålla majoritet i Sveriges riksdag utan vara beroende av kommunisternas stöd för att kunna föra sin politik? Det vore otroligt intressant att få besked i den frågan.

Sedan vill jag bara säga att i motsats till Helge Hagberg anser jag det vara alldeles nödvändigt att vi i tid tar ansvar för Sveriges ekonomi och gör de begränsningar på alla områden som vi finner vara nödvändiga för att komma till rätta med denna. Det går inte, som socialdemokraterna gör, att år efter år bara plussa på och därmed höja samhällets åtaganden och skattebetalarnas kostnader till närmast oändliga belopp. Något ansvar måste man känna gentemot skattebetalarna, och det är hög tid att socialdemokraterna visar det.

Anf. 121 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Hans Nyhage säger att jag inte skall vara orolig för de förhandlingar som kommer att inledas. Och det är klart att får Hans Nyhage sin vilja genom är det bra, sett ur moderat synpunkt, men de vuxenstuderande och de som deltar i folkbildningsverksamhet kan kanske vara litet bekymrade. Förhoppningsvis skall valresultatet avsluta bekymren, så att vi inte behöver ha några betänkligheter inför framtiden. När det gäller socialdemokraternas ståndpunkt i det här avscendet vet både de vuxenstuderande och de som deltar i folkbildningsverksamheten att vi står på deras sida.

När det sedan gäller Hans Nyhages bekymmer om hur vi har det med kommunisterna vet jag att på det här området har vpk ofta tagit ställning i samma riktning som vi. Sven Henricsson sade i sitt anförande att kulturpropositionen och det kulturprogram som vi antog 1974 har övergetts i många stycken, och det är möjligt att man kan använda ett så kraftigt omdöme i vissa fall, kanske just på det här området. Men jag tror inte att Hans Nyhage skall ha några bekymmer för förhållandet mellan oss och vpk.

Onsdagen den
28 april 1982

*Vissa anslag till
vuxenutbildning*

Anf. 122 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag är naturligtvis mycket tacksam för det uttömmande besked jag fick om socialdemokraternas relationer till kommunisterna efter en eventuell valseger.

Det är ganska anmärkningsvärt att de mycket måttliga besparingar som vi föreslår på det här området enligt en företrädare för socialdemokraterna skall vara helt avgörande för folkbildningens framtid. I motsats till Helge Hagberg hyser jag tilltro till de människor som arbetar inom folkbildningen, till deras kunnande och till deras skicklighet att klara bekymmersamma frågor. Jag litar alltså på att de inser nödvändigheten av att i en bekymmersam ekonomisk situation medverka till att det görs besparingar även här och att de kommer att kunna klara av den situationen.

Anf. 123 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Naturligtvis avskaffar ni inte verksamheterna som sådana, men prutningarna är mycket kännbara för de grupper som har så små marginaler att de faller utanför deltagande i verksamheterna. Jag vet av egen erfarenhet att det är flera som har slutat delta t. ex. i studiecirkel därför att avgifterna har blivit för höga. Vi måste se till att få en ändring på det. Det är dem det är angeläget att slå vakt om, men det är de grupperna som bl. a. Hans Nyhage säkerligen anser det försumbart att gå miste om.

Anf. 124 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Med bästa vilja i världen tror jag inte att det går att påstå att en enda grupp människor inom vårt samhälle skulle hamna utanför den verksamhet som bedrivs av studieförbunden genom de måttliga besparingar som vi föreslår. Låt mig bara påminna om att vi alla var överens om att schablonbidragen skulle vara 80 kr. resp. 25 kr. vid ingången av det här året. Att det förhållandet att vi nu motsätter oss den mycket kraftiga höjningen, som vi anser vara omotiverad i ett svårt ekonomiskt läge, skulle föranleda att vissa människor ställs utanför cirkelverksamheten förefaller mig mycket oegendomligt.

Anf. 125 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! När det gäller den centrala kursverksamheten skiljer det hela 11 miljoner mellan förslaget från oss socialdemokrater och förslaget från moderaterna. Frågan tidigare från Hans Nyhage till Kerstin Göthberg var, om hon ansåg att det var låginkomstgrupper som verksamheten riktade sig till då det gällde den centrala kursverksamheten, och hon svarade att så var fallet. Jag instämmer med Kerstin Göthberg när det gäller hennes omdöme på den punkten.

Det är alltså alltför många grupper som skulle drabbas av de här besparingarna, Hans Nyhage. Därför är det angeläget att slå vakt också om de sista kronorna, för det är de sista kronorna som är viktiga för människor i små omständigheter.

Anf. 126 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Det är beklagligtvis på det sättet, att de kronor som enligt Helge Hagberg är de sista, finns för socialdemokraterna på det ena området efter det andra. Man plussar alltså på och plussar på, och sammantaget rör det sig om miljardbelopp. Men man underlåter att tala om, på vilket sätt man skall finansiera detta. Det som väntar svenska folket är dels kraftiga skattehöjningar, dels mycket kraftiga avgiftshöjningar på näringslivet, om socialdemokraterna skulle vinna valet. Därför kan man inte förverkliga alla sina generöst utställda löften inför 1982 års val.

Anf. 127 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! Nu är det faktiskt så att vi inte skall diskutera finansieringsverksamheten över hela budgeten. Jag tillåter mig att stanna vid den punkt som är aktuell nu.

När det gäller t. ex. att finansiera viss del av kursverksamheten – den centrala kursverksamheten – har vi ju avgifter som belastar arbetsgivarna. De avgifterna har löntagarna tagit hänsyn till vid löneförhandlingarna. Skall man sänka dessa avgifter för arbetsgivarna, så är det fråga om att löntagarna skall ha det i kontant ersättning. Någon annan sorts finansiering finns inte på den punkten t.ex.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utbildningsutskottets betänkande 1981/82:21*Punkterna 1–3*

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4 (undervisning för invandrare i svenska språket m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 65 för reservation 1 av Hans Nyhage m. fl.

Punkt 5 (bidrag till viss central kursverksamhet)

I kontrapositionsvoteringen biträdde utskottets hemställan med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Christina Rogestam m. fl. med 84 röster mot 65 för utskottets hemställan med den ändring däri som föreslagits i reservation 3 av Hans Nyhage m. fl. 144 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 148 röster mot 145 för utskottets hemställan med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Christina Rogestam m. fl.

Punkt 6 (bidrag till kontakttolkutbildning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 65 för reservation 4 av Hans Nyhage m. fl.

Utbildningsutskottets betänkande 1981/82:22

Mom. 1 (fortsatt reformering av folkbildningsarbetet)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för motion 584 av Sven Henricsson m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (medelsberäkningen)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Hans Nyhage m. fl. med 74 röster mot 16 för motion 584 av Sven Henricsson m. fl. i motsvarande del. 201 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 228 röster mot 65 för reservation 2 av Hans Nyhage m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Trafikpolitiken

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:27 om trafikpolitiken.

Anf. 128 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! I nästan total enighet i de viktiga delarna fattade riksdagen 1979 beslutet om trafikpolitiken. Förutom en tillfredsställande transportförsörjning till lägsta samhällsekonomiska kostnader skall trafikpolitiken bidra till att samhällsmål inom näringspolitiken, energipolitiken, sysselsättningspolitiken och regionalpolitiken uppnås, och därtill skall trafikolyckor och miljöskador begränsas.

Vi vill på moderat håll ingalunda frånträda denna då gemensamma syn på den statliga trafikpolitikens utformning, men vi anser att riktlinjerna på sina ställen är alltför allmänna och vaga och att det därför kan vara viktigt att ständigt påminna om de avgörande grundsatserna. En sådan är kravet att trafikpolitiken skall bedrivas under fri konkurrens och på marknadsmässiga villkor. Tummar man på den principen uppstår lätt ekonomiska krav på samhället som inte är uthärdliga. Bara för en vecka sedan debatterade vi anslagen till statens järnvägar, och jag nämner dessa som exempel på en utveckling som är negativ.

Vi har i reservation nr 2 gett uttryck för vår uppfattning att övertron på övergripande statlig trafikplanering bör nedtonas.

I reservation nr 3 framhåller vi, liksom vi tidigare gjort vid riksdagens behandling av investeringsanslagen till de statliga verken, lämpligheten av att söka smidigare finansieringsvägar än den över den statliga budgeten. Med andra ord: ge våra verk friare händer att begagna sig av den öppna lånemarknaden! Vi moderater tror att investeringsobjekten skulle bli sundare och flera och därmed på fler sätt välgörande för den totala samhällsekonomin.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservationerna 1, 2 och 3 i trafikutskottets betänkande nr 27.

Anf. 129 ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Under en följd av år har jag i motioner föreslagit riksdagen att bilismens kostnader bör studeras närmare. Jag har då inriktat mig på två områden: dels kommunernas möjligheter att tillämpa andra metoder än de nuvarande att genom avgifter reglera tätortstrafiken, dels en vidareutveckling av den analys av bilismens samhällskostnader som trafikpolitiska utredningen tog fram.

Det finns de som tolkar sådana här förslag som ett hot mot bilen och bilismen. Ingenting kan vara felaktigare. I hela den trafikpolitiska debatten – vare sig den gäller förbättrad kollektivtrafik i tätort och glesbygd eller ökat resande på järnväg, för att ta ett par exempel – betonas mer eller mindre starkt bilens oumbärlighet. Insikten om bilens betydelse för det individuella resandet – dit räknar jag även samåkning – och dess betydelse för glesbygdsbefolkningen samt för yrkesutövande eller för familjens utflyktsbehov gör att jag helt kan instämma i den aktuella slogan: Utan bilen stannar Sverige. Den insikten omfattar också lastbilstrafikens ostridiga betydelse för såväl när- som fjärrtransporter.

Men när det är sagt bör man också lidelsefritt kunna diskutera frågan om vad denna transportform kostar samhället. Min utgångspunkt är att man så långt möjligt bör kartlägga de samhällsekonomiska marginalkostnaderna för alla transportslag. Och landsvägstrafikens är en av de svåraste att reda ut. Det fann även den trafikpolitiska utredningen.

Mitt förslag om att ge kommunerna ökade möjligheter att avgiftsbelägga biltrafik i tätort syftar i första hand på de största tätorterna, där trängsel- och avgasproblemen är som störst. Sådana åtgärder tillsammans med de nya möjligheterna till statligt bidrag till kollektivtrafikanordningar såsom infartsparkeringsplatser borde kunna prövas. Utskottet räknar upp en del utredningsarbeten och redan förefintliga möjligheter för kommunerna och yrkar avslag på min motion i denna del. Jag anser att även andra åtgärder bör kunna medges, men jag skall inte nu motsätta mig utskottets förslag, för jag vet att tiden arbetar *för* min motion.

I vad däremot gäller behovet av kartläggning av bilismens samhällskostnader är jag mer bestämd i min mening. Vi har en ständigt pågående debatt om bilismens kostnader. Mycket bygger på allmänt tyckande, helt beroende på vilka intressen man företräder. Trafikpolitiska utredningen gjorde emellertid här en bra insats genom att för första gången göra en modell till kvantifiering av de skilda samhällskostnaderna, fördelade på olika fordonsslag. Beräkningarna var emellertid grundade på delvis ganska bräckligt material. De framräknade siffrorna för de samhällsekonomiska marginalkostnaderna blev därför ganska grova. Utredningen ansåg också att modellen och underlaget borde vidarebearbetas och förfinas.

Utskottet anser att en ytterligare belysning av de här frågorna kan förväntas genom pågående utrednings- och forskningsarbete. Det tycker jag

också. Men den fromma skrivning utskottet valt anger ingen viljeinriktning. Jag har därför i min reservation nr 4 till det här betänkandet mera konkret föreslagit att riksdagen uttalar sig för att sådant analys- och forskningsarbete bör ske inom befintliga organ.

Herr talman! För att vi skall kunna övergå från tyckande till vetande om bilismens kostnader bör ett fortsatt arbete ske i enlighet med de synpunkter som jag här och i min reservation har framfört. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 4.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 130 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Det görs ibland gällande att vi från vpk tar onödigt stor del av kammarens tid i anspråk. Men en giltig förklaring är att vi inte är representerade i något utskott. Många andra talesmän här har ju i utskottet fått tillfälle att nogsam penetrera de olika frågeställningarna. För dem är debatten ganska genomgången, när ärendet kommer upp i kammaren. Så är inte fallet beträffande oss. Vi måste få ta några minuter i anspråk.

I 1979 års trafikpolitiska beslut fastslås att det samhällsekonomiska synsättet skall vara vägledande. Det betyder, som utskottet också framhåller på s. 2 i betänkande 27, att trafikpolitiken skall bidra till att uppfylla mål inom andra samhällssektorer såsom närings- och regionalpolitiken. Den skall även anpassas till miljöpolitikens krav liksom till kraven på hushållning med energi och därmed minskat oljeberoende. Den kollektiva trafiken skall utbyggas så att den blir tillgänglig och attraktiv för allt fler människor såväl i tätorter som på landsbygden. Dessa liksom andra målformuleringar är ett synsätt som även omfattas av vänsterpartiet kommunisterna.

Det är främst två skäl som gör att vpk återkommer med sina förslag då det gäller trafikpolitiken. För det första finns en klar strävan från högerhåll och förespråkare i allmänhet för en liberal lätgå- och konkurrensideologi att rasera det samhällsekonomiska tänkande som ändå har fått ett visst utrymme inom trafikpolitiken. För det andra hävdar vpk behovet av ett program för konkreta åtgärder baserade på de principiellt riktiga grundsatserna i 1979 års beslut.

Såsom en kommentar till vpk-motionen 1981/82:280 skriver utskottet på s. 4 i betänkandet följande:

”Flera av de synpunkter om trafikpolitiken som framförs i motionen ligger helt i linje med 1979 års trafikpolitiska beslut. Utskottet anser inte att det finns någon anledning för riksdagen att frånga detta beslut.”

Då vill jag återigen betona att vpk:s förslag innebär krav på en konkretisering av de principiellt riktiga resonemangen i trafikbeslutet från 1979. Vi kräver inte att man skall frånga detta beslut.

Utskottet talar vackert om att särskilt den kollektiva persontrafiken måste förbättras och byggas ut ”så att den blir tillgänglig och attraktiv för allt fler människor såväl i tätorter som på landsbygden”. Man talar vidare mycket

riktigt om att "en utbyggd kollektivtrafik ger ökade valmöjligheter i fråga om arbete, bostad och fritidsaktiviteter" och att "dessa ökade valmöjligheter skall även ges handikappade".

Men vad gäller den kollektiva persontrafiken saknas ett konkret åtgärdsprogram. Vaghållningsutredningen kom med en rad förslag till positiva åtgärder för en konkret förbättring av kollektivtrafikens förutsättningar. Dock innebär regeringspropositionen med anledning härav – proposition 1981/82:133 om statsbidrag till kommunal väg- och gatuhållning m. m. – som vi ser det en besvikelse främst vad gäller kollektivtrafikens möjligheter till statligt stöd. Inte minst gäller detta den spårburna trafiken. När det gäller de handikappades valmöjligheter, som det talas om i betänkandet, behövs fortfarande konkreta åtgärder och inte bara vackert tal.

När skall t. ex. allergisanerade rök- och djurfria väntsalar och terminaler komma till stånd, liksom förbättrad information för hörselskadade, döva och synskadade resenärer? Hur blir det för resten med förslaget från SJ till handikappanpassad järnvägsvagn och övriga kollektiva transportmedels anpassning till de handikappades behov?

I trafikutskottets betänkande nr 27 talas vidare om att en utbyggd kollektivtrafik också är en nödvändig förutsättning för att begränsning av privatbilismen i tätorternas centra skall kunna åstadkommas. Även här måste man efterlysa en konkretisering. När kommer t. ex. några regeringsförslag med anledning av det ambitiösa program för en bättre kollektivtrafik som föreslogs av kollektivtrafikutredningen, som kallas KOLT?

Jag kan vidare citera ur utskottets betänkande:

"Järnvägens resurser bör användas för att så långt möjligt tillgodose behovet av långväga och tunga godstransporter. En ökad samordning mellan järnvägs- och landsvägstrafiken kan ge betydande trafikekonomiska vinster."

Men även detta stannar vid fagert tal, då det representerar så litet av konkreta åtgärder. Det är faktiskt inte samordning utan rivalitet och hård konkurrens som dominerar de långväga tunga landtransporterna, även om det finns enstaka undantag där samarbete förekommer.

SJ har nu under tre år avlastats en del fasta kostnader och härigenom kunnat göra prissänkningar som är samhällsekonomiskt motiverade. Man kan fråga sig: Vilka planer har regeringspartierna på att låta denna samhällsekonomiskt vettiga satsning få sin fortsättning i framtiden?

I moderatreservationen nr 1, fogad till betänkandet, görs ett försök att attackera begreppet "samhällsekonomiska kostnader", som moderaterna anser har utgjort ett hinder för kostnadsbesparande rationaliseringsåtgärder. I sammanhanget nämner man underskottstäckningen för SJ. Men det är inte möjligt ens för en moderat att först ställa som mål för trafikpolitiken att medborgarna och näringslivet i landets olika delar skall ha en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader och sedan samtidigt kräva fullständig kostnadstäckning. Det kan inte vara märkligare att det statliga trafikföretaget SJ får en miljard i allmänt stöd än att det kommunala Stockholms lokaltrafik får ett par miljarder. Nej, mera

intressant är den statistik från statistiska centralbyrån som visar att de svenska företagen under sexårsperioden 1975–1980 betalat in 28,6 miljarder i skatt men under samma period fått ut 110 miljarder i subventioner och bidrag.

Låt mig, herr talman, lämna ett exempel på sambandet mellan samhälls-ekonomi och trafikpolitik. Enligt det trafikpolitiska beslutet är det angeläget att beakta kravet på hushållning med energi och minskat oljeberoende. Vi har under 1970-talet fått en ny typ av befolkningsomflyttningar, då folk flyttar från större tätorter till mindre tätorter i närheten men fortfarande arbetar kvar i de större tätorterna. Detta medför ökad pendling över längre avstånd med ökad drivmedelsförbrukning som följd. En fjärdedel av oljekonsumtionen i landet går f. ö. till trafiksektorn. Transportrådet, som enligt den moderata reservationen nr 2 skall bort, har i en undersökning påvisat att drivmedelsförbrukningen för arbetsresor per förvärvsarbetande på grund av villaboendets ökning i t. ex. förort till Stockholm ökat från 527 liter till 728 liter per år mellan 1970 och 1975, dvs. en ökning med 38 %. I en förort till Uppsala – Bälinge – med liten lokal arbetsmarknad ökade under samma tid årsförbrukningen av drivmedel från 204 till 465 liter per år i genomsnitt eller med 127 %. På grund av förändringar i bosättningen kombinerat med centralisering av service och arbetsplatser har bilreseavdragen ökat med 47 % mellan 1972 och 1977, men kollektivreseavdragen har ökat med endast 19 % under samma tid. År 1977 gjordes bilreseavdrag med ett sammanlagt belopp på 3,8 miljarder kronor av 1,3 miljoner förvärvsarbetande, medan 1,8 miljoner kollektivresenärer sammanlagt drog av 1,4 miljarder kronor, alltså betydligt mindre för kollektivresenärerna fastän de var fler till antalet.

Vad visar då dessa siffror? Jo, omfattningen av bilreseavdragen jämfört med kollektivreseavdragen tyder på att en ökad kollektivtrafik med minskad biltrafik som följd skulle ge betydande vinster för stat och kommun. Till andra samhällsvinster vid minskad biltrafik hör ett minskat antal trafikolyckor, bättre luft och mindre buller, varjämte underlaget skulle förbättras och därmed underskotten minskas för kollektivtrafiken. Det kan väl inte vara särskilt svårt att förstå detta sammanhang, inte heller för moderaterna i trafikutskottet.

Vad som synes vara direkta budgetutgifter kan likväl leda till kraftigt sänkta samhällskostnader eller minskade utgifter i andra samhällssektorer och en ur samhällets synpunkt bättre oljeförsörjning. Man kan möjligen skylla på att en del av samhällskostnaderna är svåra att kvantifiera – men då borde man rimligen ha stött den folkpartimotion som kräver forskning just för att kartlägga bilismens samhällskostnader och möjliggöra dessa kostnaders kvantifiering.

Nej, den liberalistiska låtgåpolitik som kännetecknar de tre moderatreservationerna skall tydligen motsvara den trafikpolitiska synen hos en eventuellt kommande borgerlig trepartiregering, dominerad av moderaterna. Då kan allmänheten emotse nya försämringar och fördyringar på trafikområdet.

Ingen kan ta miste på grundsynen i dessa reservationer: marknaden skall styra trafikplaneringen. Om man tar betalt så att varje transport täcker sina kostnader och trafikföretagen söker maximera sina vinster, så är man övertygad om att den s. k. fria konkurrensen skall ge landet en bra trafikstandard utan planering. Men det är ett aningslöst resonemang som för tankarna tillbaka till 1963 års trafikpolitiska beslut.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till vpk-motionen 1981/82:280.

Anf. 131 BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Som flera talare har refererat till fattade vi i riksdagen 1979 ett bra trafikpolitiskt beslut som uttryckte alldeles klart att trafikpolitikens uppgift skall vara att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnad. Den skall också bidra till att uppfylla andra samhällsmål, som Rolf Clarkson mycket riktigt refererade till.

Det är helt klart att detta betyder att vi har en annan syn än vi hade i 1963 års beslut. Och denna nya inställning, om att de samhällsekonomiska synsätten skall dominera i trafikpolitiken, hänger samman med att vi anser att också andra mål än de rent trafikmässigt företagsekonomiska måste tillgodoses. Och det kan vi inte göra med en vanlig, fri marknadsekonomisk syn. Visserligen skall vi naturligtvis ha en ordentlig konkurrens och en så att säga fri marknad för trafikverksamheten när den skall utföra sina tjänster, men om vi skall uppfylla de samhällsekonomiska målen måste det finnas andra hänsyn än dem som vi kan tillgodose med en vanlig, fri marknadsekonomi. Detta tror jag i och för sig att även moderata samlingspartiet ställde upp bakom 1979. Men nu har man litet svårigheter att argumentera på det här sättet, och därför känner man ett behov av att lägga fram motioner som mera entydigt följer den s. k. fria konkurrensens linje. Men det råder fortfarande stor och övertygad enighet om att 1979 års beslut var ett bra beslut, och det förutsätter andra hänsyn än rent marknadsekonomiska. Jag tror att även Rolf Clarkson innerst inne medger det.

Det är naturligtvis också på det sättet, att skall man uppfylla energipolitiska mål och miljöpolitiska mål i anslutning till trafikpolitiken, skall man kunna genomföra bebyggelseplanering och trafikplanering så, att arbetsplatser och bostäder kommer hyggligt tillsammans, skall vi ha en kollektivtrafik som tillgodoser medborgarnas behov och skall näringslivets behov av ett rationellt vägnät m. m. kunna tillgodoses, krävs det en trafikplanering. Jag tror att moderaterna även inser det, i sina bästa stunder i varje fall. Men litet grand av allmän beaktelse till den fria konkurrensen och planlösheten måste man göra också här. En planering som tillgodoser energipolitiska mål, bostadspolitiska mål och annat är en förutsättning för trafikpolitiken, om den skall kunna bedrivas utifrån samhällsekonomiska utgångspunkter.

Herr talman! Från de här utgångspunkterna ber jag att få yrka avslag på reservationerna från moderathåll och bifall till utskottets hemställan.

Får jag sedan till Sven Henricsson säga att när vpk begär att man skall lägga

fram ett program för trafikpolitiken och sedan precisera det litet grand, kommer man i stort sett inte med något mer än det vi redan har uttalat i 1979 års beslut. Det är en önskelista som vi alla mer eller mindre kan ställa oss bakom. Men i huvudsak tror jag att den överensstämmer med riksdagsmajoritetens utgångspunkter för 1979 års trafikbeslut. Det är inte rimligt att nu precisera ytterligare önskelistor. Beslutet ligger fast, och vi får se till att det nu får verka inom de olika trafikgrenarna. Det är när vi fattar beslut om SJ, om vägverket osv. som vi skall se till att vi uppfyller de önsknings som vi kan ha om att det samhällsekonomiska synsättet slår igenom. Därför är vpk-motionen enligt min mening onödig i nuvarande läge, och det är orsaken till att vi har yrkat avslag på den.

Till sist, herr talman, några ord till herr Sellgren medan han är kvar i kammaren. Jag måste bekänna att jag inte riktigt förstår vad meningen är med hans motion och hans reservation. Vi har under decennier haft utredningar som har försökt att redovisa bilismens kostnader för oss, men ingen har lyckats. Utredningar klarar helt enkelt inte detta. Jag tror att det krävs mycket avancerade forskningsinsatser, och det pågår sådana. Vi hänvisar till det i betänkandet. Detta är ett jobb för forskarna. Låt dem hålla på med det, så kanske vi kan få klarhet.

Herr Sellgren måste ha någon slags antibilinställning i botten. Han vill på något sätt komma åt bilismen. Jag kan inte se att motiveringarna för reservationen är någonting annat. Herr Sellgren försöker säga att han inte avser det, men då kan jag inte alls förstå meningen med reservationen. Jag förstår att Sven Henricsson ganska oförblommerat ställer sig bakom rätt mycket av det som sägs i den här reservationen, eftersom det ligger mer i linje med den antibilinställning som ofta kommer till uttryck i vpk:s anföranden i kammaren. Bilen har sin naturliga plats i vårt transportsystem, och den har en utomordentligt vital plats att fylla. Jag tror att det är angeläget att understryka det. Att det finns behov av att komma åt bilbekymren i tätorterna ur miljösynpunkt m. m. skall inte skymma det faktum att bilen är en vital del i hela det rationella transportsystem som vi har i Sverige. På något sätt andas herr Sellgrens reservation misstänksamhet mot denna bilens funktion. Jag skulle mycket gärna vilja veta vad herr Sellgren avser att sätta i bilens ställe.

Herr talman! Jag yrkar avslag på herr Sellgrens reservation och bifall till trafikutskottets hemställan i alla dess delar.

Anf. 132 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag skulle kunna inleda en lång debatt med Sven Henricsson om den moderata grundsynen på trafikpolitiken, men jag finner det meningslöst, eftersom Sven Henricsson – kanske utifrån sin vpk-synpunkt – alldeles bestämt inte läser de moderata reservationerna som de skall läsas. I stället vänder jag mig i min replik till utskottets ordförande Bertil Zachrisson, som i sitt nyanserade inlägg har klart för sig var moderaterna egentligen står när det gäller trafikpolitiken. Självfallet önskar vi inte att alla sorters trafikgrenar här i landet fritt och obundet skall utöva sin verksamhet i

rent företagsekonomiska och marknadsekonomiska former. Det är klart att även vi inser att det finns ett betydande behov av planering ifrån det allmännas sida. Men vi fruktar att det ständiga åberopandet av samhällsekonomi kan medföra att man i alltför hög grad låter företagsekonomiska och marknadsmässiga synpunkter träda tillbaka. Det är det vi varnar för. Vi är absolut övertygade om att det kan bli en framgång endast om man i görligaste mån låter det 1979 fattade trafikpolitiska beslutet kombineras med en strävan att följa företagsekonomiska principer.

Ordföranden i trafikutskottet gick också in på den Sellgrenska reservationen, och jag måste säga att jag delar hans uppfattning på den punkten. Jag tycker att herr Sellgren gör en egendomlig kärleksförklaring till bilismen då han i sin reservation och motion kräver nya pålagor, tullavgifter och trängsclavgifter, misstänkliggörande utredningar och kartläggning av bilismens samhällskostnader, men helt glömmer allt det positiva som bilismen för med sig för samhället. Jag vet att Rolf Sellgren har värjt sig, gång på gång, för misstanken att vara bilfientlig, men allt vad han skriver och säger i den här motionen och reservationen utgör ett kraftigt argument för tron att han verkligen är bilfientlig och att han i detta fall, om han talar för sitt partis räkning, står vänsterpartiet kommunisterna oroväckande nära.

Anf. 133 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Först några ord till utskottets ordförande Bertil Zachrisson, som gjorde gällande att vårt krav på en konkretisering av trafikpolitiken skulle leda till en ny önskelista. Vi är inte av den meningen, utan anser att det är angeläget att aktualisera frågan om en mera konkret trafikpolitik, inte minst av det skäl som herr Zachrisson själv var inne på, nämligen att det finns en klar strävan, jag skulle vilja säga en kampanj, ifrån högerhåll att få tillbaka den liberala låtgå- och konkurrensideologi inom trafikpolitiken som i så hög grad kännetecknade 1963 års beslut. Då menar vi att det gäller att lägga moteld. Det gäller att, tvärtemot vad ni föreslår, aktualisera en mer samhällsekonomiskt inriktad trafikpolitik och slåss för den.

Jag vill också göra gällande att t. ex. väghållningsutredningen, som lade fram en hel del goda förslag, inte har fått det beaktande som den är värd. Det är ett uttryck för att det måste skapas en opinion för just det samhällstänkande i trafikpolitiken som trafikutskottets ordförande så vältaligt förordade här alldeles nyss.

Sedan några ord om bilen och det som görs gällande, nämligen att vi i särskilt hög grad skulle vara motståndare till bilismen. Det är inte på det viset. Vi är på det klara med inom vpk att bilismen har en positiv betydelse för många människor, och det har vi påtalat många gånger. Skulle inte våra många medlemmar i Norrland kunna bekräfta att bilen verkligen behövs där! Men något som är bra och har så stor attraktion för det enskilda hushållet som exempelvis bilen har, får, när den kommer upp i ett mycket stort antal – ja, väller fram – påtagligt negativa effekter. Och de drabbar i hög grad de billösa i samhället.

Vi får ökad rörlighet genom bilen, ökad valfrihet. Men vi får samtidigt en

rad stora problem, inte minst i de centrala delarna av våra tätorter. För länge sedan, jag tror att det var 1974, gjorde Svenska vägföreningen en enkät, som hette Bilismen i samhället. Man försökte utröna vad människorna ansåg om bilkörning i städernas inre områden, om den var mer eller mindre onödig. Man fick det något överraskande svaret från 77 % av de tillfrågade att de ansåg att bilkörning i centrala delar av tätorterna var mer eller mindre onödig.

Som en sammanfattning kan sägas att bilisterna var positiva till alla former av bilanvändning utom just till körning i städernas inre områden. Och det är den punkten vi ofta kommer tillbaka till. Vi vill ha konkreta åtgärder, som är ägnade att åstadkomma den bilfrihet i city som alla skulle tjäna på, inte minst genom att vi skulle få bättre luft, mindre buller och mindre trängsel i trafiken i centrala delar av städerna.

Anf. 134 ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag vill på nytt deklarerera att allt tal om att jag skulle inta någon antibil-inställning måste vara ett försök att medvetet misstolka vad jag säger. Jag vet inte om vare sig Bertil Zachrisson eller Rolf Clarkson har lyssnat till mitt anförande. Gjorde de det, och ändå uttalar sig på det här viset, vet jag inte riktigt hur jag skall tolka dem. Jag brukar inte ha undermeningar i det jag för fram, utan jag säger min mening rakt ut.

Jag har klart deklarerat, och jag gör det på nytt, att bilen är outhållig. Jag stöder helt och fullt påståendet att utan bilen stannar Sverige. Det gäller både persontrafik och godstrafik.

Jag vågar påstå att jag dessutom har mer erfarenhet av framför allt behovet av fjärrtrafik på landsväg än någon av mina meddebattörer har. Jag vet vad jag talar om.

Jag vill på nytt deklarerera, att min utgångspunkt för att vilja djupare och tydligare utröna bilismens kostnader ligger i den trafikpolitiska utredningen och erfarenheterna från den.

Rolf Clarkson var själv med i den. Han stod bakom förslagen. Han vet att utredningen själv sade att den analys man hade gjort var grundad på inte alltför djupgående material. Men det var ändå en modell för en analys av de samhällsekonomiska marginalkostnaderna för de olika fordonsslagen. Den analysmodellen har använts också av andra när man har bedömt bilens kostnader för samhället, och man har gjort det med rätta. Men man har samtidigt, precis som remissinstanserna, sagt att beräkningarna bygger på ett material som borde förfinas. Siffrorna är för grova, relationstalen mellan de olika fordonsslagen bör preciseras bättre.

Det är min enkla utgångspunkt. Har vi en gång fått ett utkast till en modell för hur man skall precisera de olika fordonsslagens samhällsekonomiska kostnader som är bra, bör man gå vidare med det analysarbetet för att precisera siffrorna bättre.

Jag håller med Rolf Clarkson i det han säger om allt det gynnsamma bilismen för med sig. Jag kan inte fatta den här alliansen mellan Rolf Clarkson och Bertil Zachrisson i vad som närmast liknar ett skall mot mig.

där man gör sitt bästa för att misstolka vad jag har sagt. Jag menar precis vad jag har sagt, och i det ligger ingen avsikt att komma åt bilismen – det vare mig fjärran! De deklARATIONER jag har gjort beträffande bilens oundgänglighet både när det gäller persontrafiken och lastbilstrafiken står jag för.

Anf. 135 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Det är dröjande jag nu skriker till förnyat angrepp på Rolf Sellgren för hans motion och reservation. Jag gör det för att Rolf Sellgren skall inse att medan det muntliga ordet kan tolkas olika allt efter stämmings- och röstläge är det skrivna ordet definitivt. Vi har här att döma Rolf Sellgren efter a) hans motion och b) hans reservation. Att han säger att bilen är oundgänglig betyder inte att han tycker om den. Han konstaterar bara – liksom jag och andra här – att bilen är oundgänglig. Men jag konstaterar dessutom att bilen och bilismen är en positiv faktor i samhällsekonomin. Rolf Sellgren misstänker – det framgår av hans motion och reservation – att bilismen har negativa konsekvenser som överväger de positiva.

Det finns flera exempel på Rolf Sellgrens inställning till bilismen. Som den främste företrädaren för folkpartiet i trafikpolitiska frågor måste hans agerande i dessa avseenden tillmätas största vikt. Han har i ett annat sammanhang – Nordiska rådet – gjort sig till talesman för att de nordiska länderna skall driva in parkeringsböter åt varandra. Det är inte heller särskilt bilistvänligt.

Jag anser att jag har fast mark under fötterna när jag på de här grunderna anklagar Rolf Sellgren och därmed också folkpartiet för att tala med två tungor när det gäller bilismen i Sverige.

Anf. 136 BERTIL ZACHRISSON (s):

Herr talman! Vi har fått en litet underlig debattordning nu, men låt mig i all korthet säga till Rolf Clarkson – det gäller inte vad han sade nu senast utan vad han sade i en tidigare replik – att den nyansering av konkurrenssynen som han gjorde sig till tolk för innebär att vi är överens om att 1979 års trafikbeslut skall stå fast och att det är nödvändigt med en rationell planering av trafiken. Det är bra, men då tycker jag att moderatreservationerna egentligen är onödiga. De är mera ett sätt att litet i efterhand uttrycka en viss annan mening. Men jag är tacksam för att vi är överens om att 1979 års beslut skall ligga till grund för trafikpolitiken.

Jag tycker att det finns utomordentligt värdefulla ting i det som vpk-motionerna aktualiserar. Men det görs i så allmänna ordalag att det inte förstärker utan snarare exemplifierar en del av den diskussion som ledde till 1979 års beslut. Nu skall vi förverkliga det beslutet – på järnvägsområdet, på vägområdet osv. Och då finns det anledning att bli väldigt konkret. Men något behov av ytterligare handlingsprogram kan jag inte se – det tror jag inte hjälper trafikpolitiken ett dugg.

Det som gjorde mig fundersam och fortfarande gör mig fundersam, Rolf Sellgren, är föreställningen att det nu skulle finnas någon metod att kvantifiera – för att använda Rolf Sellgrens språk – bilismens kostnader. Det

har vi försökt göra i 20 år. Forskarna behöver ge sig på detta, det är vi alla överens om, men det behövs ingen riksdagsbeställning för det. Rolf Sellgren vill att regeringen skall se till att en kartläggning görs, och det var det som hos mig väckte misstanken att herr Sellgren var ute efter ytterligare pålagor av något slag. Om så inte är fallet är det O. K., men då finner jag också den reservationen fullständigt onödig. Det är inte riksdagens uppgift att tala om för forskarna vad de skall göra. Att bilismens samhällskostnader är ett problem är vi överens om, men herr Sellgrens motion och reservation ger som sagt ett intryck av att det är nya pålagor han vill ha och de är inte motiverade. Därför har jag undrat om det inte egentligen i botten finns en negativ inställning till bilismen. Jag litar emellertid på herr Sellgrens ord i det uttalande som han nyss gjorde.

Anf. 137 ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Rolf Clarkson sade att han måste gå till förnyat angrepp. Men det var intressant att notera att Rolf Clarkson inte kunde peka på någonting som jag hade sagt som skulle kunna tolkas som att jag hade en bilfientlig inställning. Det skulle vara mycket värdefullt både för mig och för dem som skall studera debatten, om Rolf Clarkson ville läsa upp någon mening i min motion eller i min reservation som kan tolkas som bilfientlighet eller som – och där vänder jag mig också till Bertil Zachrisson – visar att jag vill ha ökade pålagor på bilismen. Jag vill ha en kartläggning av bilismens samhällskostnader.

Bertil Zachrisson gör en del intressanta distinktioner. Han säger att riksdagen inte behöver göra någon beställning eller uttrycka någon viljeinriktning beträffande sådan här forskning – det är forskarnas uppgift att syssla med detta. Här har vi emellertid behandlat en trafikpolitisk utredning som har givit underlag för vidare arbete med dessa frågor. Vidare har man i motion efter motion velat aktualisera en fråga som riskerar att drunkna i forskningsapparaten och som är väsentlig för bedömningen av olika fordonsslags kostnader för samhället. Då är det väl angeläget att även riksdagen kan uttala som sin mening att den här frågan ytterligare bör penetreras – i synnerhet som det från flera håll har sagts att analysen är bra men måste fördjupas, eftersom utredningen inte hade tillräckligt underlag för att gå längre i den här frågan.

Jag tycker att det var angenämt att Bertil Zachrisson på det viset ändå ger mig rätt i att sådana här saker behöver kartläggas. Då tycker jag att vi börjar komma på en bra samtalsfot, när man för bort de fördomar som man startar med, de här glasögonen som ni tar på när ni skall bedöma mina förslag. Det verkar vara en framgång för hela frågan genom vad som här har sagts.

Rolf Clarkson är ute ur det hela, för han har inte kunnat citera mig på en enda punkt. Han bara står här, precis som jag säger, och tycker. Jag vill ha bort tyckandet. Jag vill ha fram ett vetande, herr Clarkson.

Anf. 138 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Vi har sagt i vår motion att vi vill få fram ett program för konkreta åtgärder med målsättningen att förverkliga ett trafiksystem där samhällsekonomiska mål är vägledande. Till detta hör det problemkomplex som här diskuteras, t. ex. bilismen.

Hur skall vi ha det med bilismen i framtiden? Vi vet att den drar med sig en rad problem, även om det är riktigt som här har sagts att det också finns positiva sidor. Men vi har inget klart program för att klara problemen. Det finns ingen målsättning för bilismen, t. ex. i de större tätorterna. Det har vi pekat på, och vi menar att det är angeläget att få ett preciserat program.

Det finns faktiskt också försök gjorda att beräkna de kostnader som sammanhänger med bilismen och då även de kostnader som hör ihop med miljöskadorna. Det har gjorts vissa utredningar om vad det skulle kosta ifall samtliga fordon skulle klara krav på avgasrening, likaså vad det skulle kosta samhället att eliminera bullereffekterna ner till den nivå som är fastställd.

Om man räknar med dessa komponenter, kommer man fram till att bilismen faktiskt inte bär sina egna kostnader. Tvärtom åsamkar den samhället betydande utgifter. Vi bör reda ut vad det är vi satsar på och hur det skall gå till att skapa en trafikpolitik som tar samhällsekonomiska hänsyn.

Men då tycker jag inte att vi skall tävla genom att gå ut i publikationer sådana som bilbranschens "Utan bilen stannar Sverige" och göra oss till talesmän för en populism som inte duger i politiken, t. ex. att en politiker säger: Rensa ut ur riksdagen alla som är bilfiender! Se till det, när det blir val! Plocka bort de politiker som är negativa till bilismen!

Det är inte rent spel att använda sådana metoder i valarbetet. Det är en moderat som gör sig skyldig till sådana utspel.

Anf. 139 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! En motion vars innehåll motionären själv förnekar kan inte tillmätas den vikt att den kl. 21.40 på kvällen skall få uppta kammarens tid något mera. Jag säger med Shakespeare: Den damen bedyrar för mycket!

Anf. 140 ROLF SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag begärde i mitt förra anförande – och det var ju mycket rimligt – att Rolf Clarkson skulle läsa *en* mening i min motion eller min reservation som bevisar motionens eller motionärens/reservantens bilfientlighet. Nu går Rolf Clarkson upp och citerar Shakespeare. Vem har bett Rolf Clarkson att dra in Shakespeare i det här sammanhanget? Vad hade han för uppfattning om bilismen? Det är ju min uppfattning som Rolf Clarkson har ifrågasatt, och jag har bett honom att läsa en mening av vad jag har sagt, inte att citera Shakespeare.

Onsdagen den
28 april 1982

*Exportverksamhet
inom väghåll-
ningsområdet*

Anf. 141 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag citerade Shakespeare för att åstadkomma den i kväll absolut nödvändiga kontrastverkan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (ny trafikpolitik)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 16 för motion 280 av Lars Werner m. fl.

Mom. 3 (trafikpolitikens inriktning)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 64 för reservation 1 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 4 (transportplanering)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 65 för reservation 2 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 5 (finansiering av investeringar på trafikområdet)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 65 för reservation 3 av Rolf Clarkson m. fl.

Mom. 8 (kartläggning av bilismens samhällskostnader)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 4 av Rolf Sellgren, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Exportverksamhet inom väghållningsområdet

Föredrogs trafikutskottets betänkande 1981/82:29 om exportverksamhet inom väghållningsområdet (prop. 1981/82:137).

Anf. 142 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Denna debatt gäller trafikutskottets betänkande 29 om exportverksamhet inom väghållningsområdet. Betänkandet består bara av ett enda blad från ett enhälligt utskott. I betänkandet behandlas en enda motion, som har väckts av mig och som har avstyrkts av utskottet. Ändå skall jag säga några ord om detta ärende. Jag tror att de kommer att läsas om några år, när vi vet kostnaderna för denna verksamhet.

Väghållning är en uppgift för ett statligt verk. Man kan diskutera hur verket klarar väghållningen inrikes. Att ett statligt verk sköter väghållningen utomlands anser jag olämpligt.

Jag gratulerar herr Zachrisson och socialdemokraterna, men jag vill ställa

några frågor till utskottets borgerliga ledamöter: Tror ni på Statsföretag? Är statliga bolag att föredra framför privat företagsamhet, enskilda entreprenörer? Skall ett statligt verk – som har en viss myndighetsfunktion – gå in för export på ett område med stora risker? Stämmer det med besparingstanken?

Visst finns det svenskar som är bra på området vägar, broar och trafikanläggningar. Just nu arbetar flera av dem med framgång på olika kontinenter. Men staten tror jag inte på i detta stycke.

I trafikutskottets betänkande 27, som debatterades nyss, behandlades motion 2048 från moderata samlingspartiet. I den motionen säger vi att fri konkurrens är att föredra. I moderaternas reservation 2 till det betänkandet talas det också om övertro på statlig trafikplanering. Även på detta område är det fråga om en övertro på staten.

Jag förvånade mig över att en borgerlig regering lade fram propositionen 137. Jag vänder mig mot förslaget i denna proposition. Jag anser att det inte är rätt, och jag tror inte heller att det är ekonomiskt riktigt. Det är förvånande att det inte har väckt protester. Om det på detta område finns en ökande efterfrågan från utlandet, bör den kanaliseras till svenska företag som kan branschen och som behöver arbete åt sina anställda. De har just det "know-how" som propositionen talar om och som jag betvivlar att statens vägverk besitter.

Det som hittills har gjorts utomlands – och som i propositionen presenteras på s. 3 – har enligt mångas uppgift inte varit lysande. Det redovisas inte heller så klart i propositionen som man skulle ha önskat – egentligen finns det inte någon redovisning alls.

Jag har i motionen 2320 pekat på en del som jag finner anmärkningsvärt. Jag har också ställt en rad frågor, som givetvis inte har besvarats av utskottet. Jag vill upprepa dessa frågor. Om det finns för mycket folk i vägverket, kan inte den personalen då få plats hos dem som kan trafikanläggningar och som bygger utomlands? Jag vill också veta hur det ekonomiskt har gått med de projekt utomlands som vägverket har räknat på men inte fått. Vem har betalat de kostnaderna?

I propositionen talas det också om att vägverket har "bidragit med myndighetsnamnet och personal vid aktiv marknadsföring av svensk export". Jag har i min motion ställt en rad frågor också om detta. Är regeringen och alla borgerliga ledamöter eniga om att detta är lämpligt? Godkänner vi att kostnaderna för Swedish Traffic Safety Seminar, som 1980 hölls i Kuwait, blev stora och att vinsten blev 0? Accepterar vi att man tiger om resultatet i det material som nu föreligger?

Jag menar att det statsfinansiella läget är sådant att det är nödvändigt att vi bevakar de offentliga utgifterna, och jag tror att regeringens förslag kommer att bli dyrt för oss.

Det står också i betänkandet – och det är helt riktigt – att man måste se till att det blir en avgränsning mellan myndighetsfunktionen och det här bolagets verksamhet. Jag undrar hur detta skall gå till i praktiken.

Föredraganden talar också i propositionen om statens vägverks ansvars-

områden och anför att verket har ansvar för den allmänna väghållningen samt för statsbidragsgivning till den kommunala och enskilda väghållningen. Jag anser att detta bör vara det enda område som verket skall ägna sig åt. Vidare talar man om att vägverkets resurser skall användas utomlands och att man med kort varsel kan flytta personal. Då måste jag, som bor i Norrland med dess många problem, bl. a. indragna vägstationer, fråga om det är riktigt att arbeta på det sättet.

Personligen är jag alltså helt emot den här verksamheten, men det är naturligtvis meningslöst att ställa något yrkande emot utskottet. Jag vill emellertid ha detta sagt för att i framtiden kunna påvisa att det måste ha varit en blunder från den borgerliga sidan, när man gick in på en verksamhet som denna. Jag beklagar att regeringen och kommunikationsministern lade fram den här propositionen.

I slutet av betänkandet står det att bolaget enligt utskottets mening kommer att bli ett värdefullt komplement till de svenska konsult- och tillverkningsbolag som verkar på området. Jag vill med anledning av det säga att jag betvivlar detta. Från företag som arbetar på det här området har jag hört precis motsatsen till det som utskottet skriver. Det råder alltså delade meningar.

Anf. 143 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Låt mig bara i all stillsamhet påpeka att det inte är meningen att det här bolaget skall bygga vägar i främmande länder. Detta bolag, lika väl som liknande bolag som vi har bildat inom televerket och som vi är på väg att bilda inom luftfartsverket och en del andra myndigheter, skall ställa sina administrativa kunskaper till förfogande för länder som ännu inte har byggt upp ett sådant kunnande. Det är den kunskapen vi menar att det finns all anledning för Sverige att utnyttja på detta sätt. Om vi genom detta administrativa kunnande om hur ett land skall sköta sin planering på vägområdet kan skaffa inkomster åt Sverige, kan detta vara enbart till fördel. Erfarenheterna från andra områden har visat att det svenska administrativa kunnandet står på en sådan hög nivå att u-länder och andra har funnit att de har mycket att hämta på det området.

Det är alltså inte meningen att vägverket t. ex. skall anlita övertaliga vägbyggare till att bygga vägar vare sig i Kuwait, Saudiarabien eller någon annanstans.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 144 TORE NILSSON (m):

Herr talman! Att bygga vägar innebär ju inte bara själva byggandet av dem, utan också det som herr Torwald talade om här. Jag menar i motsats till herr Torwald att svensk administration ofta blir krånglig och besvärlig.

Herr Torwald talade också om vad man bl. a. i olika u-länder behöver på det här området. Men i propositionen sägs ju att verksamheten skall kunna bedrivas även inom Europa, alltså i ganska avancerade miljöer. Det som behövs för den här verksamheten finns enligt min mening på den privata

sidan. Det är där som kunskandet och erfarenheten finns. Där har man också fri konkurrens på ett annat sätt än som blir fallet om ett statligt bolag går in på en sådan här verksamhet.

Jag ställde några frågor, som jag inte har fått svar på. Bl. a. frågade jag vad de utlandsprojekt kostade som man gjort beräkningar på.

Här sägs också att man inte skall flytta övertaliga vägbyggare utomlands, och det är väl riktigt. Men det står i propositionen att personal snabbt kan flyttas, och även om det rör sig om skrivbordspersonal menar jag att detta är en procedurfråga som är högst viktig, och jag anser att det är olämpligt att förfara på det sättet.

Detta har jag sagt som min protest emot det här förslaget.

Anf. 145 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Jag vill bara kort säga att det inte är så att vägverket självt bygger alla vägar i Sverige, utan man utnyttjar i stor omfattning svenska entreprenörer. Jag är ganska övertygad om att om statens vägverks personal får arbeta inom ramen för det särskilda bolagets verksamhet kan det – just på grund av deras kunskaper om den höga nivån när det gäller vägbyggnadsområdet som svenska entreprenadföretag har – leda till att svenska entreprenadföretag får ökade chanser till jobb i dessa länder, där detta bolag skulle hjälpa till med den administrativa hanteringen av sådana här projekt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Förorening av luften och haven

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:28 om förorening av luften och haven.

Anf. 146 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I vpk:s partimotion tar vi upp miljövården i stort. Det innebär att delar av motionen kommer att behandlas i olika betänkanden. I det nu förevarande betänkandet nr 28 från jordbruksutskottet besvaras motionsyrkanden som berör förorening av luften och haven. När det gäller vår motion nr 1044 besvaras yrkandet 1 a.

I detta yrkande krävs en hemställan från riksdagen till regeringen om skärpta bestämmelser för freonhanteringen i Sverige. Avsikten är att om möjligt undvika utsläpp till atmosfären av kolväten som är halogenerade med klor och fluor, CFC-föreningar eller freoner. Det yrkas också att den svenska regeringen skall fortsätta att verka för minskade utsläpp av dessa kemiska föreningar till atmosfären också i alla andra länder i världen.

Orsaken till denna restriktivitet mot freoner är deras negativa verkan på

det skyddande ozonskiktet kring jorden. Ozon, som ju består av förstörade syremolekyler, bildas då de normala syremolekylerna tar upp energi. Ozonet absorberar ultraviolett strålning från solen som om den skulle nå markytan i full omfattning skulle skada det biologiska livet på jorden. Freoner har visat sig vara särskilt skadliga för det skyddande ozonskiktet, och därför är det en global miljöfråga att utsläpp av freoner så långt det är möjligt stoppas.

Sverige har redan gjort en hel del för att minska sitt skadliga bidrag av freoner till atmosfären. Det bör gå att komma ytterligare en bit på den vägen. Men det viktigaste är givetvis att det kommer till stånd en kraftig minskning av utsläppen från de länder som i dag har den största hanteringen, och det är just industriländerna. Det är också dessa länder som har de bästa förutsättningarna att göra något åt utsläppen.

I utskottsbetänkandet ges en redovisning av läget, och motionerna besvaras positivt. Det är också bl. a. för att få en sådan redovisning av läget inför riksdagen som sådana här motionskrav ställs. Jag kan för dagen göra konstaterandet att den i motionen aktualiserade frågan nog följs, och jag kan med de svar som presenterats i betänkandet låta mig nöja t. v. Men det är sannolikt att vi återkommer i frågan, och jag har därför för dagen inte något yrkande.

Anf. 147 MÄRTA FREDRIKSON (c):

Herr talman! Föregående talare hade inget särskilt yrkande utan nöjde sig med den redovisning som finns i utskottsbetänkandet. Det tycker jag är bra. Vi har där klart redovisat att vi har kommit en bra bit på väg.

I en motion 1975:1531 påtalades första gången riskerna med användning av s.k. freongaser – nu ingående i benämningen CFC-föreningar – dvs. att de kunde skada det för allt liv på jorden så viktiga ozonskiktet. I denna motion påpekade jag att ozonskiktet hotas av överljudsplan och kärnvapensprängningar. Som en första åtgärd till skydd för ozonskiktet krävdes förbud för användande av freongas i vissa drivmedelsförpackningar.

Motionen avstyrktes i utskottet av samtliga partier som då var representerade där. Sedan dess har alla partier ställt upp i frågan om skydd av ozonskiktet. Vi har flera gånger behandlat motioner som varje år väckts i dessa frågor, och arbetet har aktivt förts framåt.

Sverige är ju ett av de få länder som förbjudit import av och inhemsk tillverkning av förpackningar med dessa föreningar som drivmedel.

Jag finner inte anledning att ytterligare upprepa vad som står i utskottsbetänkandet. Jag vill bara understryka att arbete med konventioner pågår, i vilket både industri- och utvecklingsländer deltar. Arbetet påbörjades här i Sverige i januari i år, då teknisk och juridisk expertis, representerande omkring 25 länder, samlades till ett första möte för att utarbeta ett förslag till en konvention om skydd för ozonlagret. Avsikten är att den konventionen skall kunna undertecknas vid nästa UNEP-möte i april 1983. Vi är synnerligen glada över att arbetet för detta skydd fått så hög internationell aktualitet och kan med tillfredsställelse konstatera att vi från

svensk sida är pådrivande i arbetet. Vi är överens om att det är nödvändigt att nå ett snart resultat.

Jag vill också säga några ord i anslutning till centermotionen 1981/82:1913 om en samlad översyn när det gäller all påverkan på jord, luft och vatten. Jorden är ett slutet system. Inget försvinner helt ur jordens kretslopp. I nutiden finns så mycken strävan efter materiell välfärd. Denna strävan kan inte få föröda möjligheten till en ren och frisk miljö. Vattnen och haven skall vara friska och rena. De är inte avsedda att vara någon form av ändlösa avstjälningsplatser eller soptunnor. Allt fler har alltmer kommit till insikt om att hav och luft inte förmår att självläka efter alla mänskliga attacker. Det man tror sig bli av med dyker bara upp någon annanstans, kanske i någon annan form, med skadliga effekter. Vi behöver se till helheten i vår miljö – luften, vattnen och även jorden – och förstå att påverkningar griper in i varandra i olika delar av naturen, och vi behöver arbeta därefter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande 1981/82:28 om förorening av luften och haven.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

22 § Jordförvärvslagens besvärregler

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:29 om jordförvärvslagen.

Anf. 148 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Herr talman! I 1979 års jordförvärvslag infördes en prisklausul vid förvärv av jordbruksfastighet. När nämnda lag antogs förelåg en reservation från moderata samlingspartiet, där vi anförde de problem och svårigheter som prisklausulen skulle kunna leda till. Den föreslagna ordningen skulle kunna lämna utrymme för godtycklighet och en rättsosäkerhet som vi ej kunde acceptera.

I förarbetena till 11 § förvaltningslagen sägs att som huvudprincip bör gälla att besvär rätt tillkommer den som beslutet rör. Vi hävdar från moderata samlingspartiet att säljaren av en jordbruksfastighet berörs av beslutet vid försäljning. I lantbruksstyrelsens anvisningar till jordförvärvslagen uttalas att överlåtaren – säljaren alltså – bör ha rätt att föra talan genom besvär, bl. a. när förvärvstillstånd vägrats av prisskäl. Därefter har utvecklats en praxis, enligt vilken säljaren inte har överklagningsrätt på grund av prisklausulen. Lantbruksstyrelsen har i ett antal fall följt denna regerings praxis.

Moderata samlingspartiet anser att det bör vara en självklar princip att medborgarna i ett land, vars rättsordning medger relativt långtgående ingrepp i den privata rättssfären, också ges möjligheter att få myndigheters

Nr 133

Onsdagen den
28 april 1982

*Jordförvärvslagens
besvärregler*

Onsdagen den
28 april 1982

*Kontrollen av
hälso- och miljö-
farliga varor*

beslut omprövade i en högre instans. Den reservation från moderata samlingspartiet som är fogad till detta utskottsbetänkande går ut på en sådan överklagningsrätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till moderata samlingspartiets reservation.

Anf. 149 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas överklagningsrätten för olika människor som anser sig felaktigt behandlade. Två olika motioner tar upp dessa frågor från två olika utgångspunkter. I och för sig kan man ha synpunkten att det vore bra med vidgad överklagningsrätt. Inom utskottet har vi dock inte ansett det vara möjligt att tillmötesgå vare sig det ena motionskravet eller det andra.

När jordförvärvslagen ändrades 1979 infördes en prisklausul. Motivet härför var att prisutvecklingen på jordbruksfastigheter var alltför stark. Priserna blev för höga, vilket ställde och fortfarande ställer till problem för många jordbrukare.

Den praxis som sedan har utvecklats är, precis som Sven Eric Lorentzon sade, sådan att säljaren inte har haft rätt att överklaga. Motivet för att regeringen och sedan lantbruksstyrelsen har haft denna praxis är att man anser att säljarens intresse av ett högre pris inte stämmer överens med jordförvärvslagens strävan att hålla priset nere. Om köparen vill fullfölja köpet, har han möjlighet att klaga. Om skiljaktiga meningar uppstår i lantbruksnämnden, skall ärendet dessutom gå till lantbruksstyrelsen för fastställelse.

Med dessa motiveringar har vi inom utskottet inte funnit att vi kan tillmötesgå motionskraven. Därför yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 b

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 65 för reservationen av Hans Wachtmeister m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

23 § Kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:30 om kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor.

Anf. 150 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! För miljöpolitiken och jordbruksutskottet har frågan om kontroll av hälso- och miljöfarliga varor under flera år varit ett återkommande ämne för diskussion.

*Kontrollen av
hälso- och miljö-
farliga varor*

Socialdemokraterna har i flera år fört fram kravet på att man vidtar snara och kraftfulla åtgärder för att undanröja de hot mot vår miljö och hälsa som den alltmer ökande mängden kemiska produkter utgör. Vi vet alldeles för litet om de risker som kan finnas i vår nära omgivning.

Den kemiska industrin vill helst framhäva att kemin är livsviktig för människan och för en modern industriell utveckling. Förvisso är en hel del kemiska varor viktiga inom medicin och produktion. Men man vill gärna bagatellisera att vi inte har en tillfredsställande kontroll av över 100 000 kemiska produkters hälso- och miljöeffekter, bl. a. på grund av att arbetet med ett produktregister har försenats under de senaste åren.

Redan 1973 fick vi en lagstiftning som lade ansvaret på tillverkare och försäljare att vidta åtgärder för att hindra skadliga verkningar av olika kemiska varor. Men det finns också ett ansvar för samhället att ge tillräcklig information och kunskap till människor som kommer i kontakt med dessa ämnen, så att de kan lära sig att hantera dem på ett riktigt sätt. Man måste också ha ett underlag för att kunna avgöra vilka produkter som bör förbjudas.

Konsumentverket har för något år sedan gjort en undersökning för att utröna vilka hälso- och miljörisiker som man känner mest oro för bland konsumenterna. Det visade sig då att vad man främst var rädd för var faror i livsmedel och giftiga kemikalier. Det finns stor anledning, tycker vi socialdemokrater, att ta denna bevisade oro på allvar och snarast forcera arbetet med att registrera och kontrollera de kemiska produkter som kan misstänkas ha hälsovådliga eller miljöförstörande effekter.

Därför har vi socialdemokrater i år återigen begärt att en gift- och kemikommission skall tillsättas. Den skall effektivt kunna leda och samordna insatser för forskning och kontroll och kunna initiera behövliga förstärkningar av lagstiftningen.

Vi kräver också att arbetet med att bygga upp ett produktregister påskyndas så att den grundläggande registreringen kan utvidgas till allt fler produkter och deklarationsplikten bli mycket mer omfattande. Detta är viktigt för oss konsumenter och för alla arbetare som är sysselsatta i industrin, där många farliga kemiska ämnen används.

Det har sagts att produktkontrollnämnden snart kommer att redovisa ett program för registrets fortsatta utbyggnad. Det är glädjande – det skall vi konstatera – om det snart sker något i denna viktiga men tyvärr så enormt fördröjda process.

En kommitté har utrett produktkontrollens organisation, och den avlämnade ett betänkande 1980. Hösten 1980 blev detta betänkande remissbehandlat, och i den utskottsskrivning som kom senare utlovades en proposition i ämnet till våren 1981.

Vi har ännu inte fått någon proposition. Och detta är en för allmänheten både intressant och mycket angelägen fråga. Ytterligare ett år har alltså gått, och frågan sägs fortfarande vara föremål för prövning inom jordbruksdepartementet. Kommer regeringen att lägga fram något förslag? Det är en öppen fråga. Det finns tyvärr säkert starka krafter som arbetar emot en mer

Onsdagen den
28 april 1982

*Kontrollen av
hälso- och miljö-
farliga varor*

noggrann kontroll och en mer effektiv samhällelig organisation på detta område. Det finns starka ekonomiska krafter som inte vill att arbetet skall gå så fort.

Socialdemokraterna vill prioritera åtgärder för att skapa större säkerhet för hälsan och miljön med hänsyn till de snabbt ökande mängder kemiska produkter som omger oss. Det måste enligt vår uppfattning bli mycket bättre styrfart i miljövårdsarbetet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till den reservation som är fogad till jordbruksutskottets betänkande nr 30.

Anf. 151 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Nu behandlar vi betänkande nr 30 från jordbruksutskottet. I det betänkandet behandlas motioner om kontrollen av hälso- och miljöfarliga varor, bl. a. de delar av vpk:s partimotion 1981/82:1044 som handlar om miljövården, nämligen yrkandena 1 e, g och h.

Det var inte så länge sedan nästan samma frågor var föremål för behandling i kammaren. Det beror på att föregående års motioner behandlades under höstens riksmöte men att årets behandlas under vårens. Jag skall kommentera frågorna i den ordning som de behandlas i utskottsbetänkandet.

Först till rubriken Produktkontrollens organisation. Här behandlas yrkande 1 g i vår partimotion, där vi kräver att ett program för produktregistrets snara färdigställande skall läggas fram. I själva sakfrågan råder det egentligen inte så delade meningar mellan vad som sägs i vår motion och vad utskottet anför. Det som skiljer är att vi anser att det nu äntligen måste hända något i fråga om produktregistrets färdigställande. Betydelsen av att ett användbart produktregister snarast ställs i ordning och kommer till avsedd användning behöver jag väl knappast argumentera för igen. Utskottet skriver att det står fast vid tidigare intagen position beträffande registrets användning, och det är givetvis bra. Man säger: "Samtidigt har utskottet med skärpa framhållit nödvändigheten av att registret kan utnyttjas så att skyddsombuden på effektivaste möjliga sätt bereds tillgång till för deras verksamhet relevanta uppgifter ur registret."

När det sedan gäller färdigställandet av registret säger utskottet att det har inhämtat uppgift om att produktkontrollnämnden inom kort skall redovisa det begärda programmet för registrets fortsatta uppbyggnad. Man hänvisar vidare till att frågan om produktregistrets fortsatta uppbyggnad behandlats av kommittén för översyn av produktkontrollens fortsatta organisation. Man säger att kommitténs betänkande nu är föremål för prövning inom jordbruksdepartementet med sikte på att proposition i ämnet "så snart sig göra låter" skall föreläggas riksdagen. Under dessa förhållanden finner utskottsmajoriteten det inte påkallat att vår motion föranleder någon riksdagens ytterligare åtgärd, som man uttrycker sig.

Samma ståndpunkt anføres när det gäller den socialdemokratiska motionen 1921. Jag är inte nöjd med utskottets ställningstagande, och det är inte heller s-motionärerna, varför de har reserverat sig. Reservationen tillgodoser

yrkandena i båda motionerna varför det, vad gäller vårt yrkande 1 g, blir möjligt att följa upp vårt yrkande genom att rösta på reservationen.

I motionen 1044, yrkande 1 h, tar vi upp frågan om förhandsgranskning av nya kemiska produkter. Denna förhandsgranskning skall utgå från hälso- och miljösynpunkter och från det verkliga behovet av att införa nya kemiska produkter. Vi påpekar i motionen att andra industriländer håller på att införa förhandskontroll av den typ som vi aktualiserar nu för Sveriges del. En sådan kontroll skulle innebära att nya produkter underkastas testprogram av i princip samma typ som de som används vid kontroll av läkemedelssubstanser. Vi tror att kunskapsutvecklingen på testområdet kan leda till att antalet djurförsök inom ramen för sådana testprogram kan komma att minska väsentligt, och att tester i mikroskala i stället kommer att öka. Det skulle kunna leda till snabbare testprogram och samtidigt till lägre kostnader, vilket inte är minst viktigt då ett litet land vill införa förhandskontroll.

Ett internationellt utbyte av testresultat torde vara nödvändigt både för att minska kostnaderna och för att antalet nya produkter är så stort att särskilt små länder torde ha svårt att klara uppgiften ensamma. Vi menar att länder som framställer kemiska produkter också skall ta på sig uppgiften att testa dessa produkter innan de släpps ut på världsmarknaden. Vi anser att Sverige skall ta sitt ansvar för att kunna lämna bidrag till detta område. Sverige fick redan 1973 sin ramlag om hälso- och miljöfarliga varor, som är mycket bra. Den motsågs med stora förväntningar av den miljöintresserade allmänheten. Tyvärr har lagen blivit något av en papperstiger genom att det inte har funnits resurser att följa upp lagens syfte i den materiella verklighet som den skulle fungera i. I ett läge då produktregistret rimligen mycket snart borde kunna fungera, ter det sig mycket angeläget att Sverige snarast får en förhandskontroll av nya kemiska produkter och inte lägger sig efter utan helst före motsvarande kontroll i andra ledande industriländer.

Vad sedan gäller nästa rubrik. Användningen av vissa produkter, m. m., besvaras här vårt motionsyrkande 1 e. Tyvärr måste jag här medge att det insmugit sig ett tekniskt fel i detta motionsyrkande. Före lagen om hälso- och miljöfarliga varor fanns ju en speciallag för PCB, polyklorerade bifenyler. Denna lag upphörde ju att gälla i och med att ramlagen om hälso- och miljöfarliga varor trädde i kraft. Yrkandet har kommit att utformas som om PBC-lagen fortfarande vore i kraft. Åtgärderna mot PBC ligger ju kvar på samma sätt som tidigare, trots att speciallagen har upphört att gälla. Motionskravet borde därför vara utformat så, att det gällt lagen om hälso- och miljöfarliga varor och dess tillämpning på andra klorerade kolväten än PCB. Tanken bakom är att det kan finnas kemiska släktingar till PCB, som från miljösynpunkt kan vara nästan lika vådliga, och att dessa borde identifieras och ställas under samma restriktioner som PCB i fråga om användandet. Eftersom yrkandet blivit felaktigt tekniskt formulerat, avstår jag denna gång från att yrka bifall till det, men vi har ju ändå aktualiserat en fråga som kan vara väsentlig från miljösynpunkt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till motionen 1981/82:1044,

*Kontrollen av
hälso- och miljö-
farliga varor*

yrkandet 1 h, och i vad gäller yrkandet 1 g bifall till den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet.

Anf. 152 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Både Grethe Lundblad och Per Israelsson har påpekat att vi lever i ett samhälle som handskas med många kemikalier. Det gäller sådana kemikalier som är nödvändiga för att vårt samhälle skall fungera som det nu gör, men kanske också sådana kemikalier som är mindre nödvändiga. Gemensamt för alla är att de utgör en påfrestning för miljön och en risk för alla oss som både handskas med kemikalier och nyttjar produkter där de ingår. Grethe Lundblad sade att anledningen till att vi inte har fått i gång produktregistret kanske är att många inte vill ha det. Jag tror inte att det förhåller sig på det sättet. Visst finns det de som gärna ser att det inte kommer till stånd, men jag tror inte att de har något större inflytande. Det är emellertid inget tvivel om att det här rör sig om ett mycket komplicerat område. Därför är det inte så enkelt att få ett register som fungerar.

År 1979 hade man ändå klarat av det första steget. I registret fanns då 100 000 ämnen från 500 företag registrerade. Därmed är inte registret klart för användning, eftersom det andra steget, som man nu håller på med, ju innebär att även ämnenas kemiska sammansättning skall föras in. Som det sagts här arbetar man på ett program som, enligt de uppgifter som vi har fått, kommer att redovisas inom kort. Detta leder sedan fram till en proposition. Jag känner emellertid inte till när den kommer att läggas fram. De problem som produktkontrollnämnden brottas med är dock ganska betydande. Här är det också fråga om kunskapen om alla dessa ämnen, för att vi skall kunna nyttja dem.

I detta sammanhang tas också frågan upp hur informationen skall kunna komma ut till skyddsombud och andra. Utskottet har tidigare givit uttryck för både kravet och viljan att registret snart skall bli klart och också komma till deras kännedom som har behov av det.

Utskottet har vid flera tillfällen avvisat yrkandet om en kemikommission, och detta har skett därför att denna kemikommission inte bör inrättas nu när man håller på att se över organisationen i produktkontrollhänseende. Det betyder inte att vi är direkta motståndare till en sådan kommission eller något som liknar den, utan vi utgår från att man i den pågående översynen tar upp också den frågan och ser på hur den skall lösas.

Grethe Lundblad nämnde att rädslan för kemikalier ute bland konsumenterna i första hand gäller livsmedel. Jag vill hävda att om vi håller oss till svenska livsmedel behöver inte rädslan vara särskilt stor. Alla undersökningar som gjorts på det här området visar att svenska livsmedel är i stort sett rena från restsubstanser medan det kanske inte alltid är fallet med importerade livsmedel. Men för svenska livsmedel är situationen på det här området ganska bra.

I detta betänkande behandlas också en motion av Anders Gernandt om att samhället skall skaffa sig möjlighet att bedöma behovet av en kemisk produkt. Som exempel nämner motionären en kemisk produkt som håller

tillbaka tillväxten hos krukväxter. Utskottet har tidigare uttalat sig ganska skarpt mot den typen av produkter och sagt att det är något vi definitivt tycker illa om. Det uttalandet gjorde vi i anslutning till behandlingen av frågor om djurhälsovård och försök med djur.

Utskottet har också behandlat en motion om användande av DDT. Den avstyrks med samma motivering som tidigare, nämligen att frågan behandlas av kommittén för kemiska medel i jordbruket. Därför finns ingen anledning att i dag diskutera detta närmare, utan frågan vidarebefordras till utredningen.

Herr talman! Med dessa synpunkter vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 153 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Lennart Brunander erkänner här att vi behöver ökade kunskaper för att kunna komma vidare. Då förstår jag inte varför utskottsmajoriteten är rädd för att tala om att någonting snart måste hända. Är det inte angelägna frågor? Och om det är det, skall vi verkligen godkänna en längre fördröjning bara därför att det finns vissa svårigheter?

Ökade kunskaper kan vi bl. a. få genom ett utökat och förstärkt produktregister. Därigenom skall det också kunna bli en utvidgad deklara-tionsplikt, så att vi vanliga medborgare kan se vilka risker de kemiska produkter som vi köper innebär.

Jag har i min hand en rapport från miljövårdsberedningen, som arbetar under departementet. Redan den 9 december 1980 sade en ledamot på ett sammanträde: Avsaknaden av en övergripande policy har gjort att diskus-sionen och åtgärderna när det gäller produktkontroll ofta har rört marginella områden. Om vi fick en kemikaliepolitik analog med energipolitiken skulle möjligheterna att arbeta långsiktigt och målmedvetet inom produktkontrol-len öka.

Det är alltså fel i organisationen, och det är en av orsakerna till att det går så långsamt. Det anförs ytterligare: Det är viktigt att produktkontrollen får kosta mer. Annars uppnår man inga resultat.

Bl. a. sade en debattör: I dag drar vi nytta av något som vi inte betalar det fulla priset för. Det ger oss en skuldbörda gentemot framtida generationer.

Följden av en hel del av de riskfaktorer vi utsätter oss för, t. ex. när det gäller cancer, kanske uppenbaras först om 15–20 år. Det är oerhört viktigt att inte dröja en dag med detta arbete – alla dessa sjukdomar kanske kommer senare. Kommande generationer kan annars anklaga oss för att vi inte satte verklig fart på arbetet med produktkontroll.

Vi vet också att man de senaste åren har upptäckt att det finns en hel del risker för genetiska skador. Vi kan t. o. m. skada de ofödda barnen genom att inte gripa in tillräckligt effektivt på dessa områden.

Låt oss därför se till att vi snabbt får en effektiv organisation. Låt oss få en övergripande kommission, som kan ta itu med arbetet, och låt oss få effektiv produktkontroll. Det är vad vi begär i reservationen, och jag hoppas att många vill stödja den.

Onsdagen den
28 april 1982

*Kontrollen av
hälso- och miljö-
farliga varor*

Anf. 154 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! Jag behöver inte upprepa vad Grethe Lundblad sade. Hennes senaste inlägg kan jag instämma i. Jag skall i stället göra några andra kommentarer.

Lennart Brunander tog upp produktkontrollnämnden och sade att det första steget var klart men att det andra är svårare. Det är det naturligtvis därför att man har valt att göra ett produktregister och inte ett kemikalie-register. Produktregister är betydligt svårare att göra – då skall man ange sammansättningen på produkterna, och på en del håll inom industrivärlden försöker man hålla sammansättningen på produkterna hemlig. Man uppger den inte med mindre än att man har visst sekretesskydd, osv. Det är en komplikation. Därför är det betydligt svårare att bygga upp ett produktregister än att bygga upp ett kemikalierregister. Men det är ingen ursäkt för att inte driva på och försöka få det färdigt och i funktion.

Från rent erfarenhetsmässig synpunkt vill jag ytterligare bekräfta vikten av att registret blir färdigt. Utskottet har, som jag citerade i mitt förra anförande, sagt att det skall vara ett stöd för skyddsombudens verksamhet. Jag har själv i många år varit skyddsombud inom kemisk industri och skulle ha haft stor hjälp av ett register där man kunnat få fram uppgifter.

Jag har också under riksdagsuppehållen arbetat med utvecklingsarbete inom kemisk industri. Där kommer man ständigt i kontakt med nya kemikalier, och under processerna bildas det nya produkter. Då skulle det vara bra att veta vad andra hittills kunnat ta fram beträffande sammansättning och verkan av dessa produkter.

Vi har haft en särskild grupp som från risk- och säkerhetssynpunkt bedömt om vi över huvud taget skall syssla med nya kemikalier och processer. Det är mycket svåra ställningstaganden. I sådana sammanhang skulle det vara ett bra stöd om man tog fram den bästa internationella kunskapen på området och gjorde den lätt tillgänglig i ett register. Det skulle vara en stor tillgång och underlätta verksamheten. Därför vill jag återigen understryka att allt måste göras för att registret skall färdigställas och komma i funktion.

Anf. 155. LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tror att utskottets majoritet och reservanterna är överens om betydelsen av att produktregistret snabbt kommer till stånd. När jag pratade om att det behövs en ökad kunskap på det här området menade jag inte bara att vi kan få det genom ett produktregister utan också att vi behöver en ökad kunskap för att veta hur vi skall bygga upp det. Jag tror det ligger en hel del i vad Per Israelsson sade: Det är enklare med ett kemikalierregister än med ett produktregister.

Om jag inte har fel har man också under arbetet med produktregistret kommit underfund med att man kanske borde arbeta på ett något annorlunda sätt. Det är möjligen därför som förslaget om organisation dröjer – det vet jag inte. Men jag vet att det har förts diskussioner om det.

Vi är alltså alla angelägna om att så snart som möjligt få till stånd ett produktregister. Vi kan från utskottets sida inte uttala det klarare än vi vid

flera tillfällen gjort. Att sedan de resurser vi har på området inte helt och hållet räcker till för att leva upp till detta, och kanske inte heller de kunskaper vi har gör det, är naturligtvis att beklaga. Men målsättningen har varit gemensam. Majoriteten tar hänsyn till de problem som finns på ett annat sätt än reservanterna gör, men strävandena är desamma.

Överläggningen var härmed avslutad.

Produktkontrollens organisation (mom. 1–4)

Mom. 1 (uppbyggnaden av produktregistret)

Utskottets hemställan bifölls med 147 röster mot 144 för reservationen av Svante Lundkvist m. fl. i motsvarande del.

Mom. 2 (förhandsgranskning av nya kemiska produkter)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för motion 1044 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (tillsättande av en gift- och kemikommission)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservationen av Svante Lundkvist m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls.

Användningen av vissa produkter, m.m. (mom. 5–8)

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1981/82:31 om organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård, m. m. (prop. 1981/82:122).

Anf. 156 HÅKAN STRÖMBERG (s):

Herr talman! I det betänkande som kammaren nu har att ta ställning till behandlas frågor angående organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård. Förslaget i proposition nr 122, som ligger till grund för utskottets betänkande, följer till stora delar förslaget i djurhälsoutredningens betänkande. På några punkter skiljer sig propositionen från utredningen, och som framgår av utskottsbetänkandet har inte heller utskottet kunnat nå full enighet i frågan om organisation och utbildning angående djurens hälso- och sjukvård.

Innan jag går in på motiveringarna till att vi socialdemokrater i utskottet har reserverat oss på två punkter i betänkandet, vill jag dock framhålla att

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

förslaget i propositionen innebär förbättringar vad gäller främjandet av djurens hälso- och sjukvård. Genom att det inrättas fler fasta veterinärtjänster inom distriktsveterinärorganisationen förbättras veterinärernas arbetsförhållanden, och genom att man i nuvarande vikariatsystem lägger in flera fasta tjänster kan veterinärerna få än mera regelbunden ledighet.

Det finns all anledning att på olika sätt främja åtgärder som förbättrar djurens hälsotillstånd. Inte minst ur livsmedelssynpunkt är det angeläget att skötseln och vården av animalieproduktionens djur sker under betryggande former. Inte heller får produktionstekniken drivas så, att djurens levnads- miljö påverkas i sin naturliga utveckling.

Men också ur ekonomisk synpunkt är det angeläget att skötsel och vård av djur sker på ett sådant sätt att djuren inte utsätts för hälsorisker. De kostnader i sammanhanget som kan hänföras till bortfall i animalieproduktionen beräknas årligen uppgå till uppemot 500 milj. kr.

I djurhälsoutredningen, som var helt enig i sitt betänkande, uttrycktes att den framtida inriktningen av djurens hälso- och sjukvård i första hand skulle gälla sådana åtgärder som syftar till att förebygga hälsostörningar. Det är av betydande vikt att noggrant följa utvecklingen inom en rad områden – djurens levnadsförhållanden, foder, stall och betesmiljö. Men åtgärder måste vidtagas också för att förhindra spridning av smittämnen. Man bör även noggrant följa djurens svaghetsymtom och missbildningar som direkt eller indirekt kan påverka deras hälsotillstånd och utveckling.

Men även om åtgärder sätts in i förebyggande syfte och vi därigenom förbättrar hälsotillståndet hos våra djur, kommer den direkta sjukvården aldrig att bli helt överflödig. Därför måste det åligga samhället som en viktig uppgift att se till, att det finns tillgång till veterinärservice med direkt sjukvårdande uppgift i alla delar av landet.

Även djurbranschens egna organisationer, som bedriver ett mycket omfattande hälsovårdande arbete, bör kunna utnyttjas bättre, om vi kan få till stånd en mera organiserad samordning mellan dessa och distriktsveterinärerna. Också lantbruksnämndernas verksamhet bör bättre komma in i denna samordning med råd och anvisningar och kursverksamhet för att öka kunskapen inom djurvården. På så sätt skulle man kunna utnyttja alla befintliga resurser.

Djurhälsoutredningen föreslog, för att nå denna samordning av olika funktioner, att lantbruksnämndernas verksamhet skulle förstärkas på veterinärsidan genom att distriktsveterinärerna inordnades i lantbruksnämnderna samt att länsveterinärerna knöts närmare till lantbruksnämnderna i den del som berör distriktsveterinärerna.

Djurhälsoutredningen var dock medveten om att vissa organisatoriska problem skulle kunna uppstå i fråga om livsmedelskontrollen och påpekade att man borde göra en översyn av länsveterinärorganisationen och därmed försöka åstadkomma en efter nuvarande förhållanden mera ändamålsenlig och effektiv livsmedelskontroll. I utredningen pekade vi också på att organiserat samarbete och fördelning av personella resurser mellan länsve-

terinärsorganisationen, distriktsveterinärerna och lantbruksnämnderna var en nödvändighet.

I propositionen föreslås nu att de resurser som f. n. finns inom länsveterinärsorganisationen fördelas på länsstyrelserna och lantbruksnämnderna och att i de län, där det förekommer en dubblering av länsveterinärerna, en av dessa skall föras över till lantbruksnämnden. Förslaget i propositionen innebär att det inte blir någon enhetlig organisation samt att man för över resurser utan att veta vilka konsekvenser detta kan få, bl. a. i form av försämrad livsmedelskontroll.

Utskottet har också uppmärksammat att detta kan vålla problem och föreslår i likhet med djurhälsoutredningen att det görs en översyn av länsveterinärsorganisationen, men utskottet tillstyrker propositionen på så sätt att den organisatoriska förändringen skall göras redan nu.

I vår reservation har vi föreslagit att alla organisatoriska förändringar skall anstå tills översynen av länsveterinärsorganisationen är slutförd och vi därmed fått förslag om hur länsfunktionerna skall utformas. För berörd personal måste det vara otillfredsställande, om man nu vidtar i många fall omfattande förändringar på personalsidan samtidigt som en översyn av organisationen skall göras.

Detta borde vi ha kunnat enas om i utskottet. Här är det ju fråga om att praktiskt lösa problemen.

I vår reservation 3 har vi tagit upp frågan om huruvida allmäntjänstgöring bör ingå i veterinärutbildningen. Utredningen föreslog, och fick här också ett mycket brett stöd från alla remissinstanser, att allmäntjänstgöringen skall ingå i utbildningen. Det måste vara svårt för veterinären att efter avslutad utbildning utan någon som helst praktisk erfarenhet av djursjukvård få lov att göra mycket svåra ställningstaganden utan att ha tillgång till erfaren veterinär att rådfråga. Att efter att ha klarat den teoretiska och kliniska delen av utbildningen också få praktisk erfarenhet i form av allmäntjänstgöring måste vara till gagn både för veterinären och för dem som måste anlita veterinärservicen.

Jordbruksministern avfärdar förslaget om allmäntjänstgöring av kostnads-skal samt med en hänvisning till att det är svårigheter att i praktiken genomföra systemet med allmäntjänstgöring. Även om det kan finnas vissa praktiska problem när det gäller de organisatoriska frågorna kring allmäntjänstgöringen för veterinärerna, så är frågan för angelägen för att helt avföras på det sätt som nu föreslås. De praktiska frågorna bör, som vi påpekat i reservation 3, lösas i samband med den översyn av veterinärutbildningen som aviseras och som skall göras vid lantbruksuniversitetet.

Med vad jag här anfört vill jag vad beträffar mom. 1 b och 3 a yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 133

Onsdagen den
28 april 1982

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

Onsdagen den
28 april 1982

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

Anf. 157 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Veterinärerna inom distriktsveterinärsorganisationen har i jämförelse med de flesta andra yrkesgrupper ovanliga anställnings- och arbetsvillkor. Således utför veterinärkåren en stor del av sin ofta långa arbetsdag i bilen vid resor mellan många olika djurstallar. Arbetsdagen är avslutad först då de sjukdomsfall som finns på veterinärens lista har blivit åtgärdade. Härav framgår att veterinären på morgonen vet föga om när hans arbetsdag slutar.

Om veterinärens arbetsförhållanden således är ovanliga i jämförelse med andra grupper, så är också hans löneförhållanden annorlunda än flertalets. En veterinär i distriktsveterinärsorganisationen erhåller i runda tal hälften av sin arbetsinkomst i form av lön som anställd. Den andra hälften tas ut i form av behandlingsarvodet ute hos djurägarna. Avlönings- och arbetsförhållandena tillsammans har gjort att man som regel betraktar veterinären mera som fri företagare än som statsanställd – ett synsätt som jag inte tror att veterinärerna brukar invända emot.

Veterinärernas arbete står i nära kontakt med djurägarnas sysslor. Det är två yrkeskårer som är väl förtrogna med varandras arbeten och där som regel både vänskap och stor respekt för resp. arbeten under åren har utvecklats. Det förhållandet att såväl djurägaren som veterinären aldrig önskar, men ändå måste underordna sina övriga uppgifter ett sjukbesök i djurstallet – ofta nattetid – har medverkat till att de här två yrkesgrupperna har stor förståelse för varandras arbetssituation. För den skull, herr talman, är vi inom moderata samlingspartiet nog så benägna att ta stor hänsyn till veterinärernas synpunkter, när vi behandlar de här frågorna. En av huvuduppgifterna för utredningen om djurens hälso- och sjukvård, vars resultat är föremål för behandling i detta utskottsbetänkande, var att försöka komma till rätta med distriktsveterinärernas arbetsförhållanden. Det har i utredningen inte rått delade meningar om det högst berättigade i att åstadkomma rimligare arbetsförhållanden för veterinärerna. Lika litet tror jag någon har åstundat att få en reglerad arbetstid för den här yrkeskåren. Följaktligen är utredningens förslag till ökat antal tjänster ett uttryck för att man vill åstadkomma en arbetstid som i stort är jämförbar med andra grupper men ändå inte är reglerad. Detta synsätt är också ägnat att förstärka veterinärernas fria och oberoende ställning som yrkesutövare.

En svårighet för utredningen har varit att i det nu besvärliga statsfinansiella läget kunna tillskapa en utökad veterinärkår utan att ytterligare belasta statsbudgeten. Utredningen har sålunda utgått ifrån att det anslag för distriktsveterinärsorganisationen som nu finns självfallet inte får sänkas men heller inte belastas med ytterligare kostnader, utöver vad en anpassning till penningvärdesförändringen kan motivera. Detta betyder att den förstärkning av veterinärkåren som föreslås helt kommer att bekostas av djurägarna själva. Beträffande denna grundläggande inställning var utredningen helt enig. Något större svårigheter hade utredningen att komma till rätta med finansieringsfrågan då det gällde sättet att ta ut dessa medel från djurägarna.

Utredningen presenterade som bekant fyra olika alternativ, men kunde tråkigt nog inte enas kring något av dessa. Följaktligen lämnades stort utrymme för remissinstanserna att ansluta sig till den ena eller den andra modellen. Att veterinärernas egna organisationer skulle ta ställning för ett uppbördssystem där de själva slapp ta befattning med uppbörden var väl inte förvånande. Att man däremot så obekymrat anslöt sig till alternativet med kollektiv finansiering med prisregleringsmedel är något mera förvånande. Rent principiellt borde detta förslag ha varit något motbjudande. Den metoden innebär ju att djurägarna, oberoende av om de har högre eller lägre sjukdomsfrekvens i sina besättningar, är med och finansierar en utökad veterinärkår. Enligt mitt förmenande bör det finnas ett samband mellan den enskilde djurägarens bidrag till systemet och i vilken utsträckning han utnyttjar detsamma. Detta alternativ kan vi av här nämnda skäl inte ställa oss bakom, liksom vi inte heller kan ansluta oss till systemet med centraliserad uppbörd – alternativet 1 i utredningens förslag. Detta senare system skulle f. ö. också mera direkt föra tanken till att veterinärerna lämnade systemet med sin fria yrkesutövning och blev statstjänstemän med fast arbetstid och fast lön.

Kvar står två alternativ, som från principiella utgångspunkter båda är användbara. Alternativ 2, som förordas i propositionen, går ut på att veterinären i samband med sitt besök på gården tar ut en särskild djursjukvårdsavgift, baserad på viss andel av behandlingsarvodet, som sedan inlevereras till staten. Jag vill inte utesluta att ett annat system kunde ha föreslagits. Jag tänker då på möjligheten att göra ett uttag baserat på den receptbelagda ordination som ofta följer ett veterinärbesök. Jag utesluter inte att konstruktionen då kunde ha varit sådan att man över Apoteksbolagets datasystem möjligen kunde ha kommit ifrån veterinärernas uppbördsuttagande. Det har nu emellertid inte förordats, varken i utredningen, i propositionen eller från utskottets sida.

Alternativet med djursjukvårdsavgift har veterinärerna med skärpa vänt sig emot och, enligt min mening, något oberättigat starkt kritiserat. Uppbördsmän för djursjukvårdsavgiften vill vi inte vara, säger man på veterinärhåll. Denna prinsessan-på-ärten-attityd tycker jag är oriktig, men likväl har vi i moderata samlingspartiets motion sagt att vi kan ta hänsyn till den. Följaktligen har vi förordat alternativet 3 såsom en metod att i någon mån tillgodose veterinärernas önskemål. Detta alternativ bygger på att veterinärernas fasta lön sänks i förhållande till arvodesdelen. På detta sätt skapas ekonomiskt utrymme för de nya medel som erfordras.

Vi har, herr talman, reserverat oss till förmån för detta alternativ i reservationen nr 2, vilken jag härmed yrkar bifall till. Vi motionärer tycker i likhet med några remissinstanser, bl. a. LRF, att alternativet innebär en enkel lösning, som överensstämmer med redan nu gällande avlöningsprinciper. Vi har sagt att systemet bibehåller, kanske t. o. m. förstärker, distriktsveterinärernas fria ställning som yrkesutövare.

Utredningen föreslog en ändring i den regionala organisationen i syfte att tillgodose önskemålet om en enklare och rakare organisationslinje än den

Onsdagen den
28 april 1982

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

nuvarande. På regional nivå har djurhälsofrågor handlagts på två, eller rent av tre ställen. Således har samhällets eget organ, lantbruksnämnderna, upplysnings- och vissa organisationsfrågor inom sitt kompetensområde. Vidare finns nu läsveterinärsorganisationen, och slutligen görs viss myndighetsutövning i hithörande frågor av länsstyrelsen. Utredningen föreslår, liksom också jordbruksministern och nu även utskottets majoritet, att läsveterinärsorganisationen skall avskaffas. Uppgifterna inom läsveterinärsorganisationen föreslås bli överförda till lantbruksnämnderna. Med den förändringen erhålles en rakare organisation från lantbruksstyrelsen över lantbruksnämnderna och till distriktsveterinärsorganisationen. De tjänster som tidigare funnits i distriktsorganisationen i 16 av landets 24 län förordades av utredningen bli överförda till länsstyrelserna, samtidigt som läsveterinärerna i sin nya yrkesutövning förutsattes stå till lantbruksnämndernas förfogande. I 8 län har det tidigare funnits två tjänster inom varje distriktsorganisation. Enligt propositionens förslag skall en av dessa tjänster placeras på länsstyrelsen och en på lantbruksnämnden. Detta medför i praktiken att vi i dessa 8 län får en annan organisationsform än i de län där man tidigare hade en läsveterinär. Utskottet har därför föreslagit en ändring av propositionens förslag, innebärande att båda tjänsterna i länen med två veterinärer skall placeras på länsstyrelsen. Självfallet skall samma ordning råda som i övriga län, nämligen att tjänst skall utlånas till lantbruksnämnden. På så sätt uppnås likformighet, och vi får samma organisation i alla län.

Herr talman! Jag har därmed kommenterat några av de punkter som har varit mest debatterade i utskottet. Med det sagda yrkar jag bifall till reservationen nr 2 och i övrigt bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 158 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Nu föreliggande betänkande är föranlett av regeringens proposition 1981/82:122 om organisation och finansiering av djurens hälso- och sjukvård m. m. I propositionen föreslås, vilket även har blivit utskottets förslag, att läsveterinärsorganisationen överförs till lantbruksnämnderna. Vi kan liksom utskottsminoriteten inte finna några godtagbara skäl för en sådan omorganisation. Vi menar att den kedja av orsakssammanhang som består av miljö, djurskydd, djurhälsa, livsmedel och folkhälsa även i fortsättningen skall beaktas och att verksamheten skall vara samlad i en organisation.

Vi tror inte att den föreslagna förändringen kommer att innebära några besparingar. Tvärtom är väl risken att den förorsakar högre kostnader. Ett bibehållande av den nuvarande organisationen lägger ju inte några hinder i vägen för att göra densamma effektivare både funktionellt och ekonomiskt. Vårt motionsyrkande vad gäller frågan om veterinärorganisationen har tillgodosetts i reservation nr 1, varför vi kan ansluta oss till denna.

När det sedan gäller finansieringsfrågan har vi också där en avvikande mening i förhållande till regeringsförslaget. Här kan inte uteslutas att högre

avgifter kan få eller får allvarliga konsekvenser. Det finns en oro för att en efter hand allt högre avgift skulle leda till att ett väl fungerande system skulle brytas sönder och en övergång ske till privatpraktiserande veterinärer, som kommer att fungera som fria småföretagare på området. Det är väl ett rimligt antagande att de privatpraktiserande veterinärerna skulle etablera sig inom de lönsammaste områdena i landet och överlämna glesbygden åt samhället.

Vi motsätter oss icke att en avgift skall uttas av djurägaren till veterinären vid dennes besök, men vi tror det skulle vara olyckligt om dessa avgifter skulle höjas i förhållande till de proportioner som nu gäller. Redan nu tas väsentligt högre avgifter ut över veckosluten. Enligt vad vi erfarit har detta medfört att man i vissa fall väntar med tillkallande av veterinär och att behandlingen av djursjukdomarna därför försvåras. Eftersträvar man en god djurhälsa, bör nog inte avgifterna bli för höga. I anledning därav menar vi att avgiftsbelastningen för veterinärservicen inte bör få öka jämfört med vad som nu gäller.

Herr talman! Jag ber därför att få yrka bifall till yrkande nr 2 i motion 2227.

Slutligen vill jag beröra veterinärutbildningen. Både den nu pågående och den kommande veterinärutbildningens innehåll och inriktning bör bli föremål för omprövning. Vi anser det vara önskvärt och nödvändigt med en återgång till en sammanhållen veterinärutbildning, utan den nuvarande uppdelningen på en klinisk och en livsmedels-laboratorielinje. Den här utbildningen bör vara sammanhållen fram till legitimationen. Vi anser också att möjligheter till specialistutbildning därefter bör kunna ges, beroende av särskilda behov. I den sammanhållna utbildningen skall en allmäntjänstgöring ingå som en viktig obligatorisk del.

Nu pågår ju utbildning av veterinärer. I avvaktan på en återgång till en samlad utbildning är det önskvärt att dessa erbjuds särlösningar för att få en lämplig kompetens. Vi anser att en sådan lösning måste erbjudas alla veterinärstuderande, så länge det nuvarande linjedelade systemet finns kvar. Jag får därför yrka bifall till yrkandena 3 och 4 i motion 2227.

Anf. 159 HÅKAN STRÖMBERG (s) replik:

Herr talman! Jag kan instämma i mycket av vad John Andersson sade. Han nämnde just att man inte bör bryta den kedja av funktioner som nu finns via länsveterinärerna. Tidigare har det myntats ett begrepp, "från gröda till föda". Men arbetsuppgifterna för veterinärerna är oerhört skilda, i synnerhet inom djurhälsoområdet. Veterinärerna skall framför allt bota sjukdomar men också ha hand om livsmedelskontrollen.

Arne Andersson i Ljung talade om – och det framgick i utredningen – en rak organisation. Eftersom det är lantbruksstyrelsen som handlägger distriktsveterinärfrågor är det mycket viktigt att man också kan samordna alla de funktioner som finns inom branschorganisationerna på djurhälsoområdet. Jag tror att vi bäst skulle göra det om vi fick samordningen via lantbruksnämnderna. Men vi har i vår reservation pekat på att detta inte får

ske på bekostnad av livsmedelskontrollen. Vi vill utreda, så att vi också får en funktionell livsmedelskontroll. Men vi kan ändå hålla frågan öppen hur en delning skall ske. Man får verkligen titta på detta, så att båda dessa verksamheter fungerar väl, var och en på sitt område. Det är inte säkert att det fungerar allra bäst genom att man har hela denna kedja, utan man kanske skall bryta den, framför allt när det gäller livsmedelskontrollen.

Anf. 160 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag sade också i mitt anförande att ett bibehållande av den nuvarande organisationen inte reser något hinder mot en översyn av både den funktionella och den ekonomiska sidan av verksamheten. Men vad vi motsätter oss är att länsveterinärsorganisationen överförs till lantbruksnämnderna. I övrigt tycks vi vara överens på den här punkten.

Anf. 161 INGEMAR HALLENIUS (c):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande om organisationen av djurens hälso- och sjukvård är till stor del ett enigt betänkande. De reservationer som fogats till betänkandet berör mer detaljfrågor.

Propositionen bygger i huvudsak på djurhälsoutredningens betänkande. Såväl Håkan Strömberg som Arne Andersson i Ljung har ju tidigare sagt att den utredningen i stort sett var enig, och jag vill instämma i det. Förslaget tar framför allt sikte på att skapa förutsättningar för ett förebyggande djurhälsoarbete. Djurens hälsa har stor betydelse både för de enskilda djurägarna och för samhället. Ett gott hälsotillstånd bland husdjuren är också nödvändigt för att man skall få fram bra animalieprodukter.

Det är viktigt att statens och jordbruksnäringens insatser utnyttjas på bästa sätt. Detta i sin tur kräver att resurserna samordnas, så att djurägarna får en samlad service i fråga om både sjukvård och hälsovård.

Liksom nu bör också framgent distriktsveterinärsorganisationen utgöra grunden för hälso- och sjukvården inom animalieproduktionen. Regeringens förslag innebär att denna organisation skall förstärkas och ges ökade möjligheter till samverkan med den djurhälsoverksamhet som bedrivs i jordbruksnäringens regi. Särskilt vid hälsostörningar som berör hela djurbesättningar är det nödvändigt med ett lagarbete, där olika veterinärkategorier och andra specialister på husdjursområdet samverkar, för att djurägaren skall kunna lösa problemen på bästa sätt.

Det är vidare angeläget att lantbruksstyrelsens verksamhetsplanering i framtiden också kommer att omfatta djurens hälso- och sjukvård. Med hänsyn till de starkt skiftande förhållandena inom olika landsdelar är det viktigt att planeringen decentraliseras och att djurägarna får ett ökat inflytande på djurhälsovårdens inriktning och omfattning.

Det är naturligt att regeringen i enlighet med djurhälsoutredningens betänkande föreslagit att lantbruksstyrelsens regionala organ, lantbruksnämnderna, får det regionala ansvaret för djurens hälso- och sjukvård. Jordbruksutskottets majoritet har också anslutit sig till förslaget att funktionerna inom länsveterinärsorganisationen överförs till lantbruks-

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

nämnderna och att en veterinär enhet inrättas vid dessa nämnder i enlighet med vad som sägs i propositionen. Även socialdemokraterna anser att det finns skäl som talar för att lantbruksnämnderna får tillgång till veterinärmedicinsk sakkunskap, men vill skjuta upp organisationsförändringen i avvaktan på en av utskottet förordad översyn av läsveterinärernas ställning och arbetsuppgifter.

Vi har inget emot att man ser över hur läsveterinärerna skall utnyttjas på bästa sätt inom den statliga förvaltningen, men det finns därför ingen anledning att skjuta upp genomförandet av en rationell organisation av djurhälsovården. Det får ju inte vara så att organisationsformen skall bestämmas av en tidigare tilldelning av tjänster och deras placering. Vi måste även inom statlig förvaltning ha möjlighet att göra de förändringar och genomföra de reformer som utvecklingen kräver. När vi nu är överens om att lantbruksnämnden bör ha det regionala ansvaret för djurhälsovården, är det viktigt att detta slås fast nu och inte skjuts på framtiden.

I propositionen yrkas i enlighet med djurhälsoutredningens förslag vissa reformer för att förbättra djurens hälso- och sjukvård. En förutsättning för att få till stånd en önskvärd utveckling är, som jag tidigare framhållit, bl. a. en bättre planering och samverkan. Men det räcker inte. Det krävs också ekonomiska styrmedel för att stimulera till förebyggande verksamhet. Det är därför befogat med en viss omdisponering av statens bidrag till djurens hälso- och sjukvård. Därför har bl. a. föreslagits att 5 milj. kr. av statliga medel årligen ställs till lantbruksstyrelsens förfogande för främjande av förebyggande åtgärder. Sammanlagt ökar kostnaden för staten med ca 8 milj. kr.

Förslaget tar sikte på att statens nettokostnader skall bli reellt oförändrade men att det inom ramen för dessa görs omprioriteringar för att anpassa distriktsveterinärsorganisationen till dagens behov och samtidigt åstadkomma en önskvärd förändring av verksamhetens inriktning. En höjning av veterinärkostnaderna för det enskilda sjukbesöket är ofrånkomlig, om man skall kunna finansiera de önskade reformerna. Därför har föreslagits en djursjukvårdsavgift som skall sättas högre för sällskapsdjuren. Riktpunkten bör vara att vården av sällskapsdjur inte subventioneras.

I reservation nr 2 föreslås att i stället förhållandet mellan veterinärens fasta lönedel och arvodesdelen förskjuts så att arvodesandelen ökar. Det förutsätter en uppdelning av landet i ett antal regioner med olika lönesättning. Det är förenat med stora svårigheter av främst avtalsteknisk natur att genomföra detta alternativ. För den enskilde djurägaren blir den ökade kostnaden för veterinärbesök densamma, oavsett vilket alternativ som väljs.

Socialdemokraterna vill också införa en allmäntjänstgöring – AT – för de nyexaminerade veterinärerna för att ge dessa praktiska erfarenheter. Den svenska veterinärutbildningen är vid en internationell jämförelse mycket omfattande. Den är också mer praktiskt inriktad än i de flesta länder. Till detta bidrar inte minst den kontakt med fältet som de blivande veterinärerna får genom att en del av veterinärutbildningen numera är förlagd till Skara, i en utpräglad jordbruksbygd med god tillgång på kliniskt material.

Onsdagen den
28 april 1982

*Organisation och
finansiering av
djurens hälso-
och sjukvård*

Vår svenska veterinärutbildning är alltså jämförelsevis omfattande, men blir därigenom lång och kostnadskrävande. Att ovanpå denna lägga en AT som skulle kosta 3-5 milj. kr. årligen är i nuvarande ekonomiska läge inte försvarbart, om man samtidigt betänker att vi inte har en organisatorisk apparat, som på fältet kan ge handledning åt alla examinerade veterinärer, särskilt nu när antalet vikarieplatser minskar. Det är här en väsentlig skillnad mellan läkare och veterinärer. Inom humanmedicinen har landstingen stora möjligheter att ta emot AT-läkare. Ändå har vi långa köer för en AT-plats. På veterinärsidan är kapaciteten ute på fältet av naturliga skäl mycket sämre.

Givetvis bör veterinärutbildningen anpassas till de utvecklingstendenser som jag tidigare redovisat. Det är sålunda angeläget att de blivande veterinärerna ges förutsättningar att medverka i förebyggande djurhälsovård och besättningsutredningar. Regeringen kommer därför att uppdra åt lantbruksuniversitetet att lägga fram förslag till en veterinärutbildning, som svarar mot bl. a. dessa krav.

Jag vill understryka att alla som avlagt svensk veterinärexamen skall liksom hittills erhålla legitimation. Någon ändring i lagen om behörighet att utöva veterinäryrket är därför inte nödvändig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 b (regional administration av djurens hälso- och sjukvård, m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 145 för reservation 1 av Maj Britt Theorin m. fl.

Mom. 1 c (finansieringsfrågor)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 71 röster mot 17 för motion 2227 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 202 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 211 röster mot 64 för reservation 2 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 a (vissa utbildningsfrågor)

Reservation 3 av Maj Britt Theorin m. fl., som ställdes mot motion 2227 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del, antogs till kontraposition.

Reservation 3 av Maj Britt Theorin m. fl. bifölls med 146 röster mot 140 för utskottets hemställan, 5 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

25 § Ansvaret för arbetsvårdsåtgärder för lärare m. fl.

Föredrogs arbetsmarknadsutskottets betänkande 1981/82:19 om anslag till statlig personalpolitik m. m. (prop. 1981/82:100).

Anf. 162 TREDJE VICE TALMANNEN:

I fråga om detta betänkande hålls gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen får yrkanden framställas beträffande samtliga punkter i betänkandet.

Anf. 163 NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s):

Herr talman! Av regeringens budgetproposition behandlas i föreliggande betänkande, AU 1981/82:19, förslagen till anslag till statlig personalpolitik m. m. Från socialdemokratiskt håll har vi reserverat oss mot utskottsmajoritetens skrivning när det gäller F 3 Omplacering m. m.

I utskottsbetänkandet hänvisas till regeringens överläggningar med kommunförbunden om åtgärder för att begränsa det ekonomiska utrymmet inom kommunsektorn för år 1983. Det föreslås i budgetpropositionen att statens arbetsmarknadsnämnds befattning med arbetsvårdsåtgärder m. m. för kommunalt anställda med statligt reglerade tjänster skall upphöra fr. o. m. den 1 januari 1983. Det framgår vidare av betänkandet att regeringen förutsätter att sådana åtgärder i fortsättningen skall ombesörjas av kommunerna själva.

Det är ett faktum som man inte kan komma förbi, att staten hittills på ett betydelsefullt sätt har medverkat i rehabiliteringsinsatserna för lärarpersonal som på grund av ohälsa måste lämna skolarbetet. Om man nu, som regeringen vill, tvärt klipper av statens medverkan i dessa insatser får det påtagliga personalpolitiska konsekvenser. Dessa har på intet sätt belysts i propositionen.

Först hänvisar man alltså till överläggningar mellan regeringen och kommunförbunden, men sedan förutsätter man att sådana åtgärder i fortsättningen skall ombesörjas av kommunerna själva. Det framgår inte med ett ord att den här föreslagna åtgärden omfattades av just de överläggningar som ägt rum mellan regeringen och kommunförbunden. Om så varit fallet skulle det naturligtvis ha framgått av kommunförbundens bedömning av förslaget och deras effekter. Vi från den socialdemokratiska gruppen påstår därför i vår reservation att, sett från personalpolitisk synvinkel, regeringens bakgrundsmaterial måste betecknas som unikt i sin torftighet. Regeringens förslag innebär alltså att riksdagens ledamöter, i likhet med regeringen och den borgerliga utskottsmajoriteten, skall förutsätta att kommunerna i fortsättningen kommer att ombesörja den här verksamheten.

Detta säger vi socialdemokrater nej till. Vi föreslår i vår reservation att riksdagen avslår regeringens förslag, och som en följd härav att riksdagen tar initiativ till en fortsatt beredning av ärendet och ger direktiv för hur det arbetet bör bedrivas. Regeringen bör få i uppdrag att, mot bakgrund av

Ansvaret för arbetsvårdsåtgärder för lärare m. fl.

Onsdagen den
28 april 1982

*Ansvar för ar-
betsvårdsåtgärder
för lärare m. fl.*

tidigare riksdagsuttalande om arbetsgivaransvaret för lärarpersonalen, omgående ta upp överläggningar med kommunerna. Överläggningarna skall därvid ha till syfte att klarlägga förutsättningarna för och konsekvenserna av en ändrad fördelning av ansvaret för rehabiliteringsverksamheten för de personalgrupper som omfattas av propositionens förslag. Det är, som vi socialdemokrater ser det, helt orimligt att riksdagen skall fatta beslut i ett ärende som är så illa förberett av regeringen. Det är både ansvarslöst och nonchalant att regeringen över huvud taget redovisar ett ärende som är så torftigt i sin beredning från departementet.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på propositionens förslag i denna del och bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 164 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Det särskilda löneanslaget gör det möjligt att omplacera lärare med arbetshandikapp inte bara till annan statligt reglerad tjänst utan också till annan anställning i kommun, landsting, försäkringskassa eller annan allmän inrättning. Omplacering kan också ske till anställning hos en allmännyttig institution. De hittills gällande bestämmelserna ger alltså relativt goda möjligheter till nya jobb för de berörda. Ett helt kommunalt ansvar, som regeringen nu har föreslagit, kan tyvärr ödelägga dessa möjligheter eller i varje fall begränsa dem på så sätt att lärare och skolledare inte längre kan omplaceras utanför den helkommunala sektorn.

Lärarens yrkesroll är en svår roll. Det är väl känt och dokumenterat. Att undervisa är ingen enkel uppgift. Den som inte orkar med sin arbetssituation i klassrummet måste rimligtvis få allt stöd som är möjligt av samhället för att finna något annat meningsfullt att ägna sina krafter åt. Det är ju här dessutom fråga om en väl utbildad grupp, och största möjliga flexibilitet i omplaceringsalternativ kan därför även mycket krasst ekonomiskt resonera löna sig.

Här har nu en rad moderater motionerat i samma syfte som vi kommunister och socialdemokrater, men av det till betänkandet fogade yttrandet från utbildningsutskottet framgår att moderaterna haft en ekonomisk brasklapp insmugen i sin motion. Kravet i moderatmotionen är kopplat till krav på ytterligare minskning av statsbidragen till kommunerna. Det hade väl varit ärligare att med en gång konstatera att moderaterna inte anser att vi har råd att ge lärare och skolledare i landet detta stöd vid omplaceringar. Här har nu t. ex. Hans Nyhage, Rune Rydén och Birgitta Rydle tagit fram brasklappen i utbildningsutskottet, medan Görel Bohlin har suttit i arbetsmarknadsutskottet och avstyrkt den motion som hon själv har undertecknat.

Herr talman! Det hade åtminstone varit klädsamt, om någon från de moderata motionärernas krets hade stigit fram och avgett en röstförklaring eller tillstått det fåfänga och onödiga i att väcka denna motion. Den har ju i det här fallet bara varit ett spel för galleriet. Men eftersom en enhällig läraropinion har vädjat till riksdagen att låta de hittills gällande reglerna och anslaget få finnas kvar, har det även för det parti som inte vill skjuta till vad

det kostar tett sig opportunt att motionera. Samtliga fackliga organisationer för lärare har gemensamt vädjat till oss.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 165 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Beträffande den del av arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 19 som nu diskuteras, dvs. punkten 3, kan följande sägas.

Enighet råder på de avgörande punkterna: för det första att kommunerna som arbetsgivare har samma arbetsgivaransvar för lärarpersonalen som för övriga kommunalt anställda, för det andra att kommunerna har att sörja för de erforderliga arbetsvårdsåtgärder som det här är fråga om, och för det tredje att här ingår åligganden för kommunerna att vidta omplaceringsåtgärder. – Därom är vi överens i utskottet.

Principfrågan om statens ansvar för rehabiliteringsåtgärder för icke-statlig personal avgjordes redan i början av 1970-talet, eller närmare bestämt i samband med 1971 års beslut om inrättande av ett nytt personalpolitiskt organ, statens personalnämnd.

I remissyttrandena över det utredningsarbete som föregick detta beslut ansåg varken Kommunförbundet eller Landstingsförbundet att kommunalt anställd lärarpersonal borde åtnjuta statlig personalvård. Däremot ansåg de båda kommunförbunden att staten borde ha huvudansvaret när det gäller att lösa lärarpersonalens omplaceringsfrågor.

Trots detta intog statsmakterna år 1971 den ståndpunkten, f. ö. på förslag av den dåvarande socialdemokratiska regeringen, att de särskilda, statliga insatserna för arbetshandikappad personal endast skulle omfatta anställda inom den egentliga statsförvaltningen. Troligen med tanke på kommunförbundens inställning tillades att verksamheten skulle få fortgå för, som det hette, vissa anställda inom statsunderstödd verksamhet. Men detta skulle uttryckligen endast ske övergångsvis i avvaktan på överläggningar med kommunförbunden.

Den socialdemokratiska regeringen gjorde sedan inte något för att fullfölja sitt eget förslag. Man kan spekulera över orsaken. Jag har inte något bra svar. Möjligen kan det bero på att den socialdemokratiska regeringen då inte ansåg att det var någon stor sak. Nils-Olof Grönhagen har inte heller på den här punkten gett något besked. Kostnaderna för rehabiliteringsverksamheten var på den tiden obetydliga. Det rörde sig om ett par miljoner kronor. I dag har kostnaderna vuxit till helt andra dimensioner.

Oavsett hur det förhåller sig därmed måste statsmakterna nu ta initiativ, så att 1971 års principbeslut skall kunna fullföljas. Detta är vad regeringens och utskottsmajoritetens förslag syftar till, när man vill fastställa en tidpunkt för när statens engagemang skall avvecklas, nämligen den 1 januari 1983. En sådan avveckling måste självfallet kombineras med rimliga övergångsarrangemang. Detta har utskottsmajoriteten utvecklat i betänkandet, och det är en sak som får tas upp vid kommande överläggningar med kommunförbunden. Vid dessa kan man också göra upp i vilken omfattning och på vilka villkor staten skall medverka även i fortsättningen.

Onsdagen den
28 april 1982

Ansvar för arbetsvårdsåtgärder för lärare m. fl.

Det framgår av betänkandet att socialdemokraterna använder mycket hårt språk i sin reservation. Men inte heller de vänder sig egentligen mot den avveckling de själva tagit initiativ till. Vad de vill är att man skall förhandla först och fastställa tidpunkten för avvecklingen därefter.

Om riksdagen följer utskottsmajoritetens förslag, kommer det att finnas god tid för de nödvändiga överläggningarna med kommunförbunden. Stridsfrågan gäller alltså förhandlingsproceduren och dess förutsättningar. I själva kärnfrågan är vi egentligen ense, dvs. att statens engagemang i nuvarande former i arbetsvårdsinsatserna för de personalgrupper det här gäller skall avvecklas. Något annat borde ju inte heller vara att vänta med tanke på att statsmakterna redan långt tidigare har fattat principbeslut härom.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till utskottets hemställan i de här aktuella avsnitten, liksom till hemställan i betänkandets övriga delar.

Anf. 166 NILS-OLOF GRÖNHAGEN (s) replik:

Herr talman! Det är väl riktigt, som Elver Jonsson påpekar, att kostnaderna för den här verksamheten har stigit betydligt från den tidpunkt när beslutet om den fattades. Därför är det desto mer nödvändigt, som vi ser det, att komma till tals med kommunförbunden för att klara ut dessa frågor.

Visst låter det ändå märkligt när regeringen säger, att den förutsätter att den här verksamheten skall övertas av kommunerna. Varför har man inte tagit kontakt med kommunförbunden och gjort upp med dem på vilket sätt det kan ske? Det är ju det vi riktar oss emot. Vi är helt medvetna om beslutet om arbetsgivaransvaret, men vi vänder oss mot regeringens sätt att handlägga frågorna, mot att man inte kunnat resonera med kommunförbunden om en lösning.

Anf. 167 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Utskottets ställningstagande skall självfallet inte, och kan inte heller, uppfattas så att vi inte längre behöver träda i förhandlingar med huvudmännen. Det återstår – vilket jag försökte säga i mitt första inlägg – betydelsefulla frågor att lösa genom förhandlingen mellan staten och huvudmännen.

Det är, som vi uttrycker det i utskottsbetänkandet, nödvändigt att få fram rimliga övergångslösningar. Vi slår också fast att det är mycket angeläget att hänsyn tas till de arbetstagare för vilka staten lämnar ekonomiskt stöd i pågående rehabiliteringsinsatser.

En annan uppgift är att i överläggningarna klara ut det som utbildningsutskottet har aktualiserat i sitt yttrande, nämligen om det befinner sig önskvärt att SAMN även i fortsättningen bistår huvudmännen i denna rehabiliteringsverksamhet liksom också på vilka villkor det skall ske.

Herr talman! Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Anf. 168 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag skall gärna tillmötesgå Raul Blüchers önskan om en röstförklaring.

Kostnaderna för här ifrågasvarande ändamål utgör 47 milj. kr. Eftersom det gäller personal på skolans område har jag föreslagit en motsvarande minskning av driftbidraget för grundskolan. När jag inte fick gehör för detta och inte har några nya 47 miljoner att anvisa kunde jag inte heller längre fullfölja ärendet.

För oss moderater gäller, uppenbarligen i motsats till socialdemokrater och kommunister, att ta ansvar för samhällsekonomin förutsättningar. Därför har jag alltså inte kunnat fullfölja ärendet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt F 3*Mom. 1*

Utskottets hemställan bifölls med 146 röster mot 143 för reservationen av Anna-Greta Leijon m. fl.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

26 § Kammarerna beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

27 § Anf. 169 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs konstitutionsutskottets betänkande 36 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

28 § Kammarerna åtskildes kl. 23.58.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert